

Sveučilište u Zagrebu  
Filozofski fakultet  
Odsjek za fonetiku

**Argumentacija u sučeljavanju predsjedničkih  
kandidata 2005. i 2010. godine**

Diplomski rad

Studentica: Marina Milunić

Mentorica: Gabrijela Kišiček, dr.sc.

Zagreb, prosinac 2013.

## Sadržaj

1. Uvod.....	2
2. Govornička argumentacija.....	3
2.1. Argumentacija od Aristotela do danas.....	3
2.2. Suvremeno određenje govorničke argumentacije.....	5
2.3. Odrednice argumentativnog čina.....	6
2.4. Argumentacijske pogreške.....	8
3. Argumentacija političkog diskursa.....	9
4. Strategije gradnje etosa.....	13
5. Ciljevi i hipoteze.....	15
6. Metodologija.....	15
7. Korpus.....	16
7.1. Kratke biografije govornika.....	16
7.2. Rezultati predsjedničkih izbora 2005. i 2010. godine.....	17
8. Rezultati i rasprava.....	18
8.1. Sučeljavanje kandidata Jadranke Kosor i Stjepana Mesića na RTL-u.....	18
8.2. Sučeljavanje kandidata Jadranke Kosor i Stjepana Mesića na Novoj TV.....	21
8.3. Sučeljavanje kandidata Milana Bandića i Ive Josipovića na HRT-u.....	25
8.4. Radijsko sučeljavanje kandidata Milana Bandića i Ive Josipovića.....	30
9. Zaključak.....	35
Referencije	

## 1. Uvod

Iako je tijekom povijesti, posebice u srednjem vijeku, retorika izgubila važnost u obrazovanju kakvu je imala u doba antičke Grčke i klasičnog Rima, 20. stoljeće donosi revitalizaciju retorike, a govorničke vještine su danas od iznimne važnosti u raznim područjima javnog djelovanja. Dok su nekoć govornost i raspravljanje bili samo jedan od oblika razonode, argumentacija je s vremenom postala neizostavan dio mnogobrojnih sfera svakodnevnice. Jedno od spomenutih područja svakako je politički diskurs u kojem je retorika, a posebice argumentacija kao dio retorike, našla svoju primjenu. S tvrdnjom da *retorika općenito ne traga za istinom, nego za prihvaćanjem onoga što govornik zastupa* (Škarić 2011: 13) složit će se gotovo svaki političar današnjice. Budući da je politički diskurs posebna vrsta retoričkog govorenja, ovaj se rad bavi upravo tom problematikom te nastoji doći do zaključaka o argumentaciji u sučeljavanju predsjedničkih kandidata.

U prvom, teorijskom dijelu, raspravlja se o govorničkoj argumentaciji općenito te o govorničkoj argumentaciji unutar političkog diskursa. Da bismo uopće shvatili što je argumentacija, rad polazi od Aristotelovog poimanja argumentacije. Budući da temelj argumentiranja čine tvrdnje i njihovo obrazlaganje, u radu se raspravlja o tome što su tvrdnje, koje vrste tvrdnji postoje i kako ih pravilno argumentirati. Spomenuto poglavlje obuhvaća i znanje o logičkim pogreškama i njihovoj podjeli. Kao što i sam naslov govori, u ovom je radu govornička argumentacija stavljena u okvire političkog diskursa. Koja su obilježja argumentacije političkog diskursa, što ju čini drugačijom od argumentacije u nekoj drugoj sferi te zašto ne smijemo izostaviti strategije gradnje etosa tema je prvog dijela.

Drugi, praktični dio rada, bavi se analizom političkih govora. Predsjednički izbori u Sjedinjenim Američkim Državama, ali i velikom dijelu demokratskog svijeta, postali su nezamislivima bez televizijskih sučeljavanja predsjedničkih kandidata, tijekom kojih najčešće dva vodeća pretendenta na funkciju predsjednika države informiraju milijune televizijskih gledatelja o svojim stajalištima i vizijama te ih u međusobnoj raspravi pokušavaju uvjeriti da su kvalitetniji izbor od svoga protukandidata. Stoga se u radu na temelju sučeljavanja predsjedničkih kandidata pokušava pronaći karakterističnosti političkog diskursa, a zatim uspoređuju argumentacijske karakteristike pojedinih kandidata, te utvrđuje po čemu se argumentacije razlikuju, a što im je ipak zajedničko.

## 2. Govornička argumentacija

### 2.1. Argumentacija od Aristotela do danas

Budući da je retorika svoj procvat doživjela u antičkoj Grčkoj i klasičnom Rimu, prvo poglavlje ovoga rada započinje shvaćanjem retorike toga doba. U doba grčke demokracije, otprilike u V. stoljeću prije Krista, političari su se borili za naklonost javnosti. Naklonost javnosti mogli su izboriti svojim govorničkim umijećem (Beker, 1997: 9). Budući da su se rasprave vodile na otvorenom, svaki je Atenjanin morao posjedovati barem minimalne retoričke vrline. To je značilo da je govornik nije trebao znati samo lijepo govoriti, nego je morao i dobro argumentirati svoju tvrdnju ukoliko se želio obraniti od kakve optužbe. Dva su glavna pravca kojima se retorika u antičko doba razvijala: jednim se pravcem nastojalo postići *što veću uspješnost u uvjeravanju bez obzira na istinu, a drugome je istina bila glavni cilj i ideal retoričke nastave* (Beker, 1997: 9).

Najveći doprinos povijesti antičke retorike dao je Aristotel. Uzimajući u obzir da su političari željeli uvjeriti nekoga u svoju tvrdnju, Aristotel je ipak smatrao da osnovni zadatak retorike nije samo uvjeravanje, nego upravo ono što odgovara i njegovom određenju retorike, a to je iznalaženje uvjerljivog (Beker 1997: 19). Sukladno tomu, Aristotel definira retoriku kao *spособnost teorijskog iznalaženja uvjerljivog u svakom datom slučaju* (Aristotel 1989: 6). Retorika se u njegovo doba ubrajala u osnovne vještine koji je svaki obrazovani čovjek morao posjedovati. Antička retorika koju su predstavljali sofisti podučavala je kako biti što uspješniji u svom uvjeravanju bez obzira na istinu (Beker, 1997). Poseban značaj Aristotel je pridavao načinima kako biti što uvjerljiviji čime je poseban značaj dobila argumentacija. Aristotel je smatrao da je uvjerljivost nužna da bi se nešto moglo argumentirati, a o argumentaciji je ovisila uspješnost govora. Uvjerljivost se mogla postići na tri načina. Najznačajniji je bio ugled govornika, odnosno čvrstim karakterom govornika (*etos*), a to je značilo da publika vjeruje u izrečeno na temelju karaktera i vjerodostojnosti govornika. Samo je ugledan govornik bio uvjerljiv i njegov se ugled smatrao glavnim elementom političkih govora: *Uvjerljivost se postiže čvrstim karakterom tada kada je govor takav da govornika čini dostojnim povjerenja, jer mi najradije i najspremnije poklanjamo povjerenje čestitim ljudima, pogotovo onda kada je riječ o stvarima koje nisu jasne i u koje se može sumnjati* (Aristotel, 1987). Osim *etosom*, uvjerljivost se postiže i emocijom (*potos*) jer čovjek donosi odluke ovisno o tome koja osjećanja je govornik u njemu pobudio. Treći element za postizanje uvjerljivosti je sam govorom (*logos*), ako on nešto dokazuje kada govornik iz uvjerljivih osobina svakog određenog predmeta izvodi stvarnu ili prividnu istinu (Aristotel 1987: 7).

Unatoč važnosti karaktera govornika, *povjerenje se, međutim, mora temeljiti na argumentaciji, a ne na našem uvjerenju o govornikovom karakteru* (Aristotel, 1987). Prema potkrijepama u etosu, patosu i logosu, Aristotel je odredio tri vrste govora: sudski, epideiktički i politički govor. Tako će kasnije *logos* prevladavati u sudskim govorima, *patos* u epideiktičkim, a *etos* ponajviše u političkim govorima (Beker 1997: 19). Upravo je Aristotelovo razlikovanje triju vrsta govora relevantno je za ovaj rad jer obuhvaća spoznaje o obilježjima političkog govora i o argumentaciji unutar njega. Aristotel upućuje i na utjecaj etosa u političkom govorništvu pa ovaj rad u nastavku raspravlja o tome kakvu ulogu ima etos u današnjim političkim govorima.

Uz već spomenuti značaj antičke retorike, nužno je spomenuti i razdoblje rimske antike gdje moramo spomenuti Cicerona i Kvintilijana. Ciceron, rimski filozof, političar i retoričar, zalagao se za spoj grčkog umijeća i iskrenost u govorništvu, kojega je on sam bio istaknuti predstavnik (Beker, 1997). Teoretičari onog vremena najviše su se bavili razradom jezičnih i stilskih figura i tek je krajem prvog stoljeća poslije Krista, Kvintilijan ustao protiv takvog usmjerenja znanosti o govorništvu.

Retorika kakva je postojala u antičkoj Grčkoj, u srednjem vijeku ne postoji. Ona je predstavljala dio nastavnog programa koji se sastojao od sedam predmeta. U romantizmu je retorika mnogo izgubila na utjecaju i ugledu te je dovedena u pitanje. Romantičari su naime isticali iskrenost i individualni izraz, ali su bili protiv unaprijed utvrđenih pravila od čega se retorika upravo sastojala (Beker, 1997). Status koji je retorika imala u vrijeme Aristotela nikad kasnije nije dostignut. Ali to ne znači da se retorikom nakon njega nitko nije bavio. Početak novoga tisućljeća donio je ponovni procvat umijeća javnoga govorenja, pri čime su se pojedini autori usmjerili na uska područja retorike. Velik broj radova posvećuje se argumentaciji, pogreškama u argumentaciji i primjeni argumentacije u različitim strukama. Suvremeni su se teoretičari postepeno sve više bavili načelom *logosa* što je dovelo do nastanka novih teorija o argumentaciji, teorija koje se vode načelom razuma, zbog čega argumentacija postaje glavni predmet proučavanja novijih teorija. Jedna od takvih teorija argumentacije je teorija Chaima Perelmana i Lucie Olbrechts-Tyteca, koji 1958. izdaju *Raspravu o argumentaciji*. Iste godine Stephen Toulmin piše *The Uses of Argument*, čime retorika ponovno dobiva na važnosti, a argumentacija postaje neizostavna. Razvoju argumentacije pridonosi i Perelman koji 1982. godine izdaje djelo *The realm of rhetoric*. Argumentacijom će se baviti i Weston (*A Rulebook for Arguments*, 2000), Tindale (*Arts of arguing*, 1999), Frans H. van Eemeren i drugi. Postoje teoretičari koji uglavnom odvajaju

argumentaciju od retorike čak ih međusobno suprotstavljajući kao da se radi o dvjema posve odvojenim disciplinama (Meyer, Carrilho, Timmermans 2008).

Retorika u Hrvatskoj doživjela je svoj procvat raspadom bivših komunističkih sustava poput Sovjetskog saveza ili Jugoslavije koje je Hrvatska bila dio. Stvaranjem Hrvatske kao demokratske države, baš kao i u doba grčke demokracije, demokracija je utjecala pozitivno na razvoj retorike, a time i argumentacije. Argumentacija je danas pronašla svoje mjesto ne samo unutar retorike, nego i u nekim drugim disciplinama kao što su pravo, filozofija, logika ili medicina. Primjenu je našla i u područjima gdje se donose važne upravljačke odluke, u poduzetništvu, u upravljanju državom pa i pri saborskim odlučivanjima (Škarić 2011: 15).

## **2.2. Suvremeno određenje govorničke argumentacije**

Razvoj argumentacije u drugoj polovici 20. stoljeća rezultirao je različitim definicijama argumentacije. Tako čitamo kod Perelmana (1982: 11) da se *argumentacijom namjerava utjecati na publiku, modificirati uvjerenja ili raspoloženja publike putem diskursa, njome se pokušava usuglasiti mišljenja, a ne nametati svoju volju kroz zabrane ili uvjetovanja. Stoga nije nešto neznatno biti osoba čijem mišljenju pridodajemo neku vrijednost. Također, važno je moći govoriti u određenim okolnostima, biti glasnogovornikom za grupu, instituciju ili državu i biti saslušan*. Argumentacija se još definira i kao *retorički postupak kojim tvrdnja postaje slušačima zdravorazumski vrlo vjerojatnom istinom* (Škarić, 2003). Škarić (2011: 15) navodi da *glavna retorička argumentacijska strategija jest ona argumentacijska, ali je argumentacija dobrodošla i u persuazivnoj, interpretacijskoj i instruktivnoj strategiji te u strategiji rješavanja problema*. Groarke i Tindale (2013: 3) također nas upućuju na dobrobit proučavanja argumentacije s obzirom na kompleksnost same teme koja je, navode, *vidljiva u činjenici čestih pogrešaka u procjeni, argumentaciji i zaključivanju*.

Usporedimo li ova naizgled posve različita određenja argumentacije, uočiti ćemo da navedene definicije ipak sadrže zajedničke elemente. Sve polazi od tvrdnje i potkrijepa kojom ona postaje uvjerljiva. Govoreći o uvjerljivosti na umu valja imati određenu publiku kojoj se obraćamo te okolnosti, kontekst i situaciju u kojoj držimo govor.

Upravo su tvrdnja, određenje publike, okolnosti i argumenti osnovne odrednice svakog argumentativnog čina.

### 2.3. Odrednice argumentativnog čina

Svaki argumentativni čin započinje tvrdnjom. Tvrdnja, koja se naziva još teza ili središnja misao, jest jedna izjavna rečenica, stilski neobojena, koja treba biti branjiva, netrivialna i publici zanimljiva. (Škarić: 2011). Da je tvrdnja branjiva znači da govornik mora moći naći barem jedan jaki argument za navedenu tvrdnju. Istovremeno ona mora obuhvaćati nešto s čime se publika neće složiti, čime se zadovoljava kriterij netrivialnosti. Vrijednost tvrdnje je veća, što ona implicira veće teškoće pri argumentiranju (Škarić 2011: 23).

Postoje četiri vrste tvrdnji koje su podijeljene prema pitanju kojim se bave te načinom na koji su formulirane. Tako razlikujemo činjeničnu, uzročno-posljedičnu, vrijednosnu i političku tvrdnju (Fahnestock i Secor, 2004).

Činjenična tvrdnja odgovara na pitanje o naravi stvari; *što je nešto*. Tu vrstu tvrdnje možemo usporediti i s općom figurom *to je ono*, pri čemu je nužno da objasnimo sve pojmove iz navedene tvrdnje da bi se izbjegle eventualne pogreške (Škarić 2011: 53).

Uzročno-posljedične tvrdnje odgovaraju na pitanje *zašto je nešto* i bave se vezom uzroka i posljedice. Pritom treba paziti da se uzročno-posljedična tvrdnja ne zamijeni s uzročno-posljedičnim argumentom - argument je nešto što je dokazano, a tvrdnja ne, nju tek trebamo dokazati.

Vrednovanje, evaluaciju i odgovor na pitanje *kakvo je nešto* pružit će vrijednosna tvrdnja.

U političkim se govorima osobito mogu očekivati političke tvrdnje jer govornik može pomoću njih osvijestiti publiku na postojanje problema te da je baš to rješenje koje govornik nudi najbolje u danom trenutku. Budući da se ovaj rad bavi argumentacijom unutar političkog diskursa, najveća je pozornost posvećena upravo političkim tvrdnjama. Politička je tvrdnja sastavljena od tri dijela (Fahnestock i Secor, 2004: 267). U prvom dijelu političke tvrdnje nužno je osvijestiti publiku da problem postoji. Taj se dio političke tvrdnje naziva preliminarna argumentacija. Koliko pozornosti će se posvetiti tom preliminarnom dijelu ovisi o tome koliko je publika svjesna postojanja problema. Nakon toga iznosi se konkretan prijedlog za poboljšanje ili promjenu stanja na koje je preliminarnom argumentacijom ukazano, odnosno govornik izriče svoju tvrdnju. U konačnici se iznose argumenti da je rješenje koje govornik nudi najbolje u danom trenutku. To se može postići ukazivanjem na dobre posljedice koje slijede iz tog prijedloga, na loše posljedice koje će se tim prijedlogom izbjeći i ukazivanjem na etičnost prijedloga (Fahnestock i Secor, 2004: 266-303).

Sama tvrdnja, bez obzira o kojoj od navedene četiri govorimo, nije dovoljna da bismo publiku u nešto uvjerali. Način tumačenja *zdravorazumskoga* podrazumijeva njegovu

argumentativnu narav. To najčešće uključuje: argumente, prikaze, obrane i legitimaciju (van Dijk, 2006). Tako dolazimo do drugog elementa argumentativnog čina, do očitosti. Publiku se može uvjeriti u tvrdnju na način da se predstavi ono očito, ono što joj je poznato i prihvatljivo (Škarić 2011: 21). Očitosti logičkim vezama potkrepljuju tvrdnju ili kako je to Groarke (2013: 7) definirao: *Argument je niz ponuđenih razloga koji podržavaju tvrdnju*. Očitosti mogu biti raznovrsne: tu se ubrajaju činjenice, koje su provjerljive i dokazive i nikada ne smiju biti diskutabilne. Neka tvrdnja može biti argumentirana i primjerima, jednako kao i statistikom i podacima. Svjedočenje ili argument autoriteta još je jedan od načina argumentiranja neke tvrdnje. U argumente ubrajaju se još i pojedinačni primjeri, usporedbe, kontrasti, disjunkcije, definicije. Što su činjenice koje koristimo za argumentaciju čvršće urezane u svijest slušača, što su zornije predočene, što se navedeni podaci daju bolje provjeriti, što su svjedoci vjerodostojniji, autoriteti slaviji i istovjetni slučajevi brojniji, to je naša argumentacija jača (Škarić 2011: 21-27).

Posumnja li netko u našu tvrdnju, moramo iznijeti detaljan prikaz argumenta, a kod toga nam može pomoći *Toulminov model argumentacije* (Toulmin, 2008). Prema tom modelu iznosimo tvrdnju koju želimo utemeljiti svojim argumentom, pa dajemo jednu od očitosti kao temelj toj tvrdnji. Nakon toga iznosimo kopču kojom povezujemo tvrdnju i temelj. Kopči možemo dati i potporu da je pojasnimo ili ojačamo. Stupanj uvjerljivosti koji pridodajemo tvrdnji dobivamo s obzirom na to koliko nam je jako pobijanje kopče, odnosno tražimo na koje se slučajeve kopča ne odnosi. Što su protudokazi jači, manji je stupanj vjerojatnosti tvrdnje.

Koju vrstu tvrdnje i argumente za tu tvrdnju ćemo koristiti, ovisi već o spomenutom određenju publike. Različita publika zahtjeva različitu argumentaciju. Budući da su neke teme još uvijek osjetljive ili nisu primjerene za neko mjesto, vrijeme ili situaciju, treba u obzir uzeti i okolnosti govora, dakle vrijeme, mjesto ili situaciju. Tako npr. Ivo Josipović neće niti danas govoriti u Vukovaru o pomilovanju ratnih zločinaca.

Ako su i upoznati s odrednicama argumentativnog čina, govornici nerijetko pogriješe pri navođenju argumenata za određenu tvrdnju. Pogrešan odabir argumenata podrazumijeva korištenje lažnih argumenata koji izgledaju poput valjanih, a nisu valjani. Ti lažni argumenti naizgled su logični i točni pa ih je stoga teško uočiti, što pogoduje njihovom čestom korištenju (Tindale, 1999). Iako česti u retorici, lažni argumenti nemaju nikakvu argumentativnu vrijednost. Škarić (2011: 85) definira lažne argumente kao *figure čije konture odstupaju od oblika ispravnih argumenata*. Zarefsky pak kaže da su takvi argumenti samo „mina koja spava” (Zarefsky, 2008: 320).



Sukladno tomu, posebno mjesto u području argumentacije odnosi se na logičke pogreške ili sofizme. S obzirom na namjeru onoga koji koristi logičke pogreške, lažni argumenti mogu biti namjerno korišteni pa se nazivaju sofizmi (stoga ih je moguće pribrojiti skupu smicalica) ili nenamjerne pogreške koje se nazivaju paralogizmi (Škarić 2011: 85). Ovakvu je podjelu dao još i Aristotel u svojem djelu *Organon* (1970) koju je uglavnom preuzeo i Gajo Petrović (1989). Njihovu suvremenu klasifikaciju dao je Christopher Tindale (1999), danas jedan od vodećih autoriteta na području teorije argumentacije.

## 2.4. Argumentacijske pogreške

Prema Christopher Tindaleu (1999) logičke se pogreške dijele u šest glavnih kategorija: pogreške irelevantnosti, pogreške u jeziku, ad-argumenti, pogreške u zahvaćanju uzorka, pogreške u uzročno-posljedičnim vezama te pogreške u analogijama.

Najčešće pogreške irelevantnosti su *straw man* koja podrazumijeva implicitno proširivanje ili krivo tumačenje protivnikove tvrdnje. U tu se skupinu ubraja i *red herring*. Pogreška do koje dolazi uvođenjem nove teme, slušateljima jednako zanimljive pa nitko i ne primjećuje da se govornik udaljilo od zadane teme te pogreškaka *non sequitur*, odnosno irelevantan zaključak koji ne slijedi iz premisa.

Pogreške u jeziku odnose se na svjesno ili nesvjesno stvaranje nejasnoća koristeći određene riječi. Nastaju na razini rečenične strukture kada su riječi same po sebi jasne, ali u rečenici izazivaju nejasnoću. Tu pogrešku nazivamo *amfibolija*, dok posljedicu korištenja riječi čije se značenje može protumačiti na više načina nazivamo *ekvivokacija*. *Kompleksno pitanje* je nejasno pitanje na koje nema jasnog odgovora pa onaj koji odgovara mora priznati nešto što mu može biti na štetu. U logičke pogreške ubraja se i ranije u radu spomenuta cirkularna argumentacija, odnosno *petitito principii* kada sama tvrdnja postaje argument.

Podsjetimo li se koliko je *etos* važan u argumentaciji, ne iznenađuje što se političkim govorima najčešće susrećemo s *ad argumentima*. Walton (2007) nudi objašnjenje zašto je to tako. Tvrdi da su upravo te pogreške vrlo česte u političkom diskursu, posebice u vrijeme izbora jer služe kao sredstvo za umanjivanje vjerodostojnosti protivničkih kandidata. Najpoznatiji je *ad hominem* kojim se napada sam govornik, a ne njegova tvrdnja. *Generalnim ad hominemom* se nastoji umanjiti nečija vjerodostojnost ili stručnost na određenom polju. Uvredljivim *ad hominemom* (*ad personam*) se napada karakter govornika najčešće koristeći detalje iz njegova privatnog života koji su za raspravu obično posve irelevantni. *Situacijskim ad hominemom* se osporava nečija tvrdnja pomoću optužbe za pristranost, dok se *tu quoque*

argumentom ukazuje na nedosljednost između onoga što osoba tvrdi i onoga što radi ili je radila u prošlosti. Argument *ad populum* temelji se na općem mišljenju ljudi, tj. tvrdi se da je nešto točno zato što većina ljudi tako misli. U *ad baculum* se prijeti lošom posljedicom ako suprotna strana ne izvrši ono što se od nje očekuje. Načelo *patosa*, odnosno emocija koje se žele pobuditi kod publike često je načelo javnih govora, ali ne bi smjelo biti dio argumentacije. Primjer takve logičke pogreške je *ad misericordiam* kojim se nešto tvrdi pozivajući se na osjećaje. O logičkoj pogrešci *ad verecundiam* govorimo kada se uzima pogrešan argument autoriteta. O tome da se argumenti *ad hominem* ubrajaju najčešće u argumentacijske pogreške govori i Mizrahi (2010). Međutim, Mizrahi (2010) napominje da *ad hominem* ne mora uvijek biti pogreška, nego ukazuje da postoje slučajevi u kojima je dobrodošao te se može smatrati legitimnim argumentom.

Od ostalih pogrešaka mogu se izdvojiti još i pogreške u zahvaćanju uzorka, od kojih su najčešće generalizacije (određene se osobine pripisuju cijeloj grupi, a ne pojedincu), ali i *secundum quit* koji se odnosi na pogrešku primjene nekog univerzalnog pravila i na slučajeve na kojima nije primjenjiva te *gambler's fallacy* koja se sastoji u vjerovanju da će se nešto dogoditi jer se nije već dugo dogodilo. *Post hoc ergo propter hoc* najčešći je primjer pogreške u uzročno-posljedičnom zaključivanju kada se dva događaja uzročno-posljedično pogrešno povezuju samo zato što su vremenski bliski, tj. jedan neposredno prethodi drugome. Pogreška *slippery slope* ubraja se isto u pogreške u uzročno-posljedičnim vezama u kojima nije posve jasno kako će postavljeni uzrok dovesti do negativne posljedice (Tindale, 1999).

Pogreške u analogiji se svode na krivu analogiju, odnosno premalu sličnost između dvije pojave da bi analogija bila zdravorazumski prihvatljiva (Tindale, 2007). Correia (2012: 223) smatra da *u većini slučajeva ljudi zaključuju pogrešno ne zato jer žele manipulirati slušateljstvom, nego zato što su toliko posvećeni svom stajalištu da utječe na njihovo zaključivanje.*

### **3. Argumentacija političkog diskursa**

Argumentaciju političkog diskursa Reike i Sillars (2000) nazivaju najstarijom zabilježenom argumentacijskom sferom. Podsjetimo se na Aristotelovu podjela govora na tri vrste, kojom je ukazao na osobitosti političkog diskursa. Aristotel (1989: 16-21) je smatrao da se u političkom govoru na nešto potiče ili od nečega odgovara. Svrha političkog govora jest korisno ili štetno. Onaj tko potiče, taj savjetuje ono što je bolje, korisno, onaj pak tko odvraća, taj ukazuje na štetnost nečega ili odvraća od nečeg goreg. Stoga predmet političkog

govorništva moraju biti stvari o kojima je potrebno savjetovati. Prema Aristotelu, politički govornici, iako u mnogočemu prave ustupke, nikada neće priznati da je ono što oni zagovaraju beskorisno i ono od čega odvrćaju da je korisno. Politički govornik ima u vidu budućnost jer nužno daje savjete o budućem.

Političko govorništvo danas slobodne je forme. Npr. rasprava ili dijalog dva prijatelja na bilo koju političku temu mogu se smatrati slučajem argumentacije u političkom diskursu. Ako je to tako onda govorimo o neformalnoj interakciji u kojoj strane priznaju i pokušavaju riješiti svoje neslaganje. Činjenice da strane raspravljaju o politici ne bi sama po sebi promijenila prirodu njihove situacije ili razumijevanje toga. Ali to ne znači da politička argumentacija nema određene osobine, baš kao što je imala prema Aristotelu. Politička argumentacija se danas smatra *vrlo kontroverznom vrstom interakcije* koja je na pola puta između svađe i kritičke rasprave (Jorgensen 1998: 431). Međutim, ona nije niti nasumična, niti nepredvidljiva. U određenoj situaciji ili čak razdoblju mogu se naći obilježja koja pomažu da se definira žanr i da se uspostave njezine konvencije. Politička argumentacija govori nam o stjecanju i korištenju moći, o kolektivnom odlučivanju za opće dobro, o poticanju pojedinca da sudjeluje u ostvarivanju zajedničkih ciljeva i da uvjeri pojedinca da da svoj glas za promjene (Zarefsky 2008: 318).

Zarefsky (2008: 318-320) navodi četiri osnovna obilježja političke argumentacije: nedostatak vremenskih ograničenja, nedostatak jasnog završetka, heterogena publika i pretpostavka da je politička argumentacija dostupna svima.

Pod nedostatkom vremenskog ograničenja Zarefsky navodi da će ponekad možda biti izrečen umjetni rok kao npr. u slučaju političke debate koji obuhvaća 90 minuta ili u slučaju zakonodavne rasprave s vremenskim ograničenjem. Najčešće to nije slučaj jer duža i neodređena argumentacija, primjerice rasprava o najboljem načinu da se osigura i plati zdravstveno osiguranje, značajka je američke političke kulture već gotovo 60 godina i opet je bila dio predizborne kampanje 2008. godine, a za pretpostaviti da će trajati i još mnogo godina nakon toga. Ono što govornik mora znati jest da ukoliko osjeti da rasprava postaje duga ne smije ponoviti ono što je već on sam spomenuo ili ponoviti ono o čemu su drugi već govorili. Balansiranje između novoga i onog što je već poznato predstavlja stalni izazov.

Uz zajednički pristanak, takva argumentacija može završiti. Kao primjer možemo navesti pitanje je li republika mogla opstati zajedno s institucijom ropstva na što nam američki građanski rat daje odgovor. Najčešće to nije slučaj, jer je teško odrediti u kojem je trenutku neka argumentacija završila. To potvrđuje odluka vrhovnog suda 1857. godine u slučaju Dred Scotta za koju su se neki nadali da će riješiti sva otvorena pitanja u vezi ropstva. A to je

uspjelo tek od odluke 1973. godine u slučaju Roe protiv Wade za koju su neki mislili da će s njom završiti javno neslaganje oko pobačaja.

U slučajevima neslaganja do izražaja dolazi heterogenost publike. Kad bi se svi ljudi držali sličnih stavova, ne bi bilo velike potrebe za pregovaranjem. Kao posljedica toga govornik teško može odrediti mišljenje publike kao cjeline te se izlaže riziku da vlastitu izjavu dovede o odnos s prvotnim mišljenjem publike. Najbolje što može učiniti jest da pretpostavi da će publika podijeliti opća shvaćanja i uvjerenja koja karakteriziraju političku kulturu.

Ova obilježja ujedno stvaraju i neka ograničenja u argumentaciji, posebice obilježje dostupnosti političkoj argumentaciji. Budući da je otvoren pristup heterogenoj publici, manje sofisticiran pregovarač ne može očekivati da će točno koristiti stručne termine ili uvijek znati što oni znače. U isto vrijeme više sofisticiran pregovarač može smatrati da je njegovo razumijevanje ključne točke drugačije od mišljenja koje o tome imaju drugi sudionici ili gledatelji. Famosan primjer dogodio se tijekom druge predsjedničke debate 1992. godine kada je dozvoljeno građanima, ali ne i novinarima ili političarima, da postavljaju pitanja. Na upit kako je nacionalni dug utjecao na kandidate osobno, premda nacionalni dug ima precizno značenje kao računovodstveni termin, Bill Clinton je to pitanje protumačio tako da se fokusirao radije na recesiju nego na dug.

Za razliku od Zarefskog, Kienpointner, Kindt (1997) na temelju analize 80 pisama iz njemačkih i austrijskih novina iz 1991. i 1992. godine na temu političkog azila u Njemačkoj i Austriji, navode da argumentacija političkog diskursa nije slobodne forme nego se sastoji od tri dijela: uvodnog, glavnog i završenog dijela te napominju da je osnovno obilježje argumentacije političkog diskursa pristranost govornika prema određenoj političkoj temi.

Navedene karakteristike otežavaju identificiranje pogrešaka u političkoj argumentaciji jer je bilo kakav odmak od strateškog manevriranja u očima promatrača i na njega se lako utječe određenim političkim uvjerenjima, a ograničenja tih karakteristika čine kreativno strateško manevriranje ne samo mogućim, nego i potrebnim. Stoga među najčešćim tipovima strateškog manevriranja Zarefsky (2008: 321-323) navodi: *promjenu teme, modificiranje relevantne publike, privlačnost liberalnim i konzervativnim očekivanjima, preoblikovanje argumenta, korištenje kondenzacijskih simbola, poziv na „nepovratni trenutak” (the locus of the irreparable) te retoričko korištenje figura i tropa.*

Jedno vrlo očito sredstvo strateškog manevriranja jest promjena teme što Schopenhauer (2002) naziva *mutatio controversiae*, a što je vrlo slično argumentacijskoj pogrešci *red herring* (Tindale, 2007). U svakom trenutku postoji mnogo različitih kontroverza javnosti o bilo kojoj temi pa ukoliko govornik osjeti da je tema za njega potencijalno opasna, moguće je

da preusmjeri pozornost na temu povoljniju za vlastite interese. Predsjednički kandidati i aktualni dužnosnici čine to često.

Drugo sredstvo strateškog manevriranja jest modificiranje relevantne publike. Potencijalni gubitnik ima povod da mijenja ishod sukoba tako što mijenja ravnotežu između pristaša i protivnika.

Važno je konstruirati raspravu koja obuhvaća i liberalne i konzervativne pretpostavke. U društvu bez temeljne ideološke razlike, da bi shvatili svijet, ljudi dijele i liberalne i konzervativne pretpostavke. To je istina, napominje Zarefsky (2008), čak i kada je društvo politički polarizirano kao u primjeru SAD-a. Ljudi mogu biti financijski konzervativni, ali socijalno liberalni. Ili oni npr. grle budućnost dok osjećaju nostalgiju za prošlošću. Govornici mogu poboljšati svoje šanse za uspjeh ako koriste argumente privlačne liberalnim i konzervativnim pretpostavkama.

Niz činjeničnih okolnosti može se protumačiti na različite načine, ovisno o tome kako ih izložimo, pa je izuzetno važno odlučiti na koji će se način oblikovati argument kako bi išao govorniku u prilog.

Pregovarači često koriste vizualne ili neverbalne simbole koji niz značenja smještaju u općenito pozitivne ili u općenito negativne. Takve simbole Zarefsky preuzima i naziva ih kondenzacijskim simbolima. Ljudi će možda imati istu reakciju na neki simbol, ali iz različitih razloga. Nacionalna zastava tipičan je kondenzacijski simbol. Može se očekivati pozitivna reakcija na zastavu, iako će specifična značenja biti različita: npr. domoljublje, identifikacija sa žrtvama, nostalgične identifikacije s prošlošću, ponos, svijest o državljanstvu i sl. Ljudi s različitih političkih gledišta tako stvaraju koalicije i ujedinjuju se, jer pronalaze zajednički jezik u korištenju istih simbola.

Politička argumentacija potiče publiku na djelovanje. Tako govornik može tvrditi da ako se ne pokrenemo odmah, bit će prekasno, trenutak će biti izgubljen. Perelman i Olbrechts-Tyteca (1958/1969; prema Zarefsky, 2008) govore o toposu nepopravljivosti (*the locus of the irreparable*).

Posljednje sredstvo strateškog manevriranja koje Zerefsky navodi jest argumentativna upotreba figura i tropa. Figure i tropi služe da pojačaju ili umanje jakost argumenta, da razjasne izbor govornika te da povećaju ili smanje osjećaj zajedništva između govornika i publike. Zato se često koriste u političkoj argumentaciji – ponavljanje da se stvori trenutak, aliteracije da se stvore nezaboravne fraze, antiteza kao sugestija otvorenog uma i mogućnosti da se sagledaju obje strane, nepovratni trenutak da se stvori osjećaj žurbe i tako dalje. Zarefsky posebno ističe analogije i to povijesne analogije koje, prema njegovom mišljenju,

imaju posebnu moć jer ne samo da sugeriraju sličnosti između dva događaja, nego i vjerovanje da se povijest ponavlja, pa time i pogled u budućnost.

Navedeni primjeri strateškog manevriranja vrlo su česti u političkoj argumentaciji jer omogućavaju govornicima da raspravu završe u svoju korist. Istovremeno postavljaju ograničenja političkoj argumentaciji te ukazuju na teškoće kod vrednovanja političke argumentacije.

#### 4. Strategije gradnje etosa

Osim navedenih obilježja argumentacije političkog diskursa, postoji još jedno za ovaj rad relevantno obilježje argumentacije političkog diskursa. Istraživanje koje su proveli Kišiček i Stanković (2011) prema analizi pogrešaka u Hrvatskom saboru, osim generalizacija, kao najčešće pogreške govornika navode *ad argumente*. Prisjetimo li se činjenice da se *ad hominem* argumentima ne napada tvrdnja govornika, nego on sam, dolazimo do neizostavnog obilježja argumentacije političkog diskursa, odnosno do uloge *etosa* u političkom diskursu.

Kvintilijan je tvrdio da je govornik prije svega *pošten i čestit čovjek. Zato mi od njega ne tražimo samo izuzetne govorničke sposobnosti, nego i sve odlike dobra karaktera* (Meyer, Carrilho, Timmermans, 2008: 80).

Aristotel (1987) je smatrao da se u političkom govoru korisno predstaviti kao čovjek određenog karaktera jer je upravo njegov karakter najdjelotvornije sredstvo uvjeravanja. Publika daje povjerenje najradije čestitim ljudima, posebno onda kada je riječ o nečemu što nije jasno i u što se može sumnjati. Važnost govornikova karaktera Aristotel objašnjava na sljedeći način: *Budući da se metode uvjeravanja ne izvode samo pomoću riječi apodiktikoga nego i etičkoga karaktera (jer vjerujemo onom govorniku koji se odlikuje određenim svojstvima, kao što su čestitost ili dobronamjernost, ili objema) treba poznavati osnovne osobine svakoga od njih, a za njih iste predstavljaju najveći stupanj uvjerljivosti.* (Aristotel, 1987: 52)

Kvintilijan (1985: 490) navodi da samo čestit čovjek smije biti dobar govornik (*Nemo orator nisi vir bonus*), dok je prema Žmavc (2011) *etos* važan u različitim suvremenim retoričkim i argumentacijskim teorijskim modelima te može biti i odlučujući u procjeni argumenta. I Correia (2012: 223) naglašava da je karakter govornika odlučujući u prihvaćanju nekog argumenta. Nadalje, predlaže da bi, uz dijalektiku i retoriku, trebala postojati i *the ethics of argumentation*. Etika argumentacije bila bi treća dimenzija argumentacije usredotočena na ponašanje govornika.

Iz navedenog se nameće pitanje načina uz pomoć kojih govornik može izgraditi svoj *etos*. Stoga možemo govoriti o strategijama izgradnje *etosa*.

Prema Aristotelu (1991) zdrav razum, dobar moralni karakter i dobra volja jednim se imenom nazivaju *etos*. Zdrav razum podrazumijeva da govornik mora pokazivati dobro poznavanje teme o kojoj govori. Dobar moralni karakter može biti iskazan svjesno ili nesvjesno jer svaki argument otkriva određene osobine govornika. Stoga je važno pomno odabrati argumente. Karakter je vidljiv u onome što govornik govori i čini. U konačnici, dobru volju govornik iskazuje korištenjem jezika koji njegova publika razumije, davanjem objašnjenja ili primjera kada je potrebno te prenoseći svoj entuzijazam za temu na svoju publiku. Kada u svom govoru obuhvati sve tri sastavnice, govornik postaje vjerodostojan.

Fahnestock i Secor (2004) *etos* dijele u dvije vrste: *ekstrinzičan* i *intrinzičan*. Ekstrinzičan *etos* proizlazi iz reputacije s kojom govornik dolazi, a temelji se na iskazanoj stručnosti u određenom području ili profesionalnim kvalifikacijama ustanovljenim diplomom, treningom ili certifikatom. On se odnosi na ono što publika unaprijed zna i vjeruje o govorniku. Dojam koji govornik ostavi o sebi nakon govora nazivamo intrinzičnim *etosom*. Bez obzira znali mi nešto o govorniku unaprijed ili nam je potpuno nepoznat, sam sadržaj govora i način na koji je govor održan uvijek ostavljaju dojam o govornikovom karakteru. Tako svaki govornik ima priliku stvoriti povoljan ili nepovoljan *etos*. Intrinzični *etos* može pojačati ili oslabiti govornikov ekstrinzični *etos*, jer slaba izvedba navest će nas da ponovno procijenimo govornikovu reputaciju.

Postoje i druge strategije izgradnje *etosa*. Tako Kišiček (2013) u svom istraživanju govora političkih vođa zemalja bivše Jugoslavije kao strategije gradnje *etosa* navodi poistovjećivanje govornika s publikom, veličanje vlastitog naroda, predstavljanje sebe kao osobe zainteresirane za dobrobit svoje publike boreći se protiv nepravde iz prošlosti te borbu za neovisnost i ispunjenje dugo željenog sna.

Jedna od najmoćnijih kombinacija za uvjeravanje publike, osobito u političkom diskursu, jest udruživanje *etosa* i *patosa*. Govornik uvjerava publiku svojim karakterom, *etosom*, i samim doživljajem argumenta, izazivanjem emocija u publici, *patosom*. Spajanjem ova dva činitelja govora, govornik je posebno uvjerljiv. Slušajući takvog govornika publika se osjeća kao da stoji pred zrcalom i sluša svoje vlastite interese i uvjerenja vješto izražene. Političari se često služe ovom vještom taktikom ujedinjavanja govornika i slušatelja identificirajući se s publikom te za uzvrat očekujući da se publika identificira s njima (Fahnestock i Secor 2004).

## 5. Ciljevi i hipoteze

Ovim se istraživanjem nastoji usporediti obilježja političkog diskursa u sučeljavanju dvoje predsjedničkih kandidata iz 2005. godine sa sučeljavanjem dvoje predsjedničkih kandidata 2010. godine. Cilj je spoznati kako su kandidati u sučeljavanjima formulirali tvrdnje, koje su vrste tvrdnje najčešće izrečene te kakve su argumente imali za svoje tvrdnje. Rad nastoji doći do zaključka postoje li razlike u broju i vrsti tvrdnji, izboru argumenata, pogrešaka u argumentaciji i strategijama izgradnje etosa između kandidata.

Budući da se u političkim govorima najviše mogu očekivati političke tvrdnje (Fahnestock i Secor 2004), za očekivati je da će to i u ovom radu biti slučaj. Kao jednu od karakteristika retorike političkog diskursa spomenuli smo heterogenu publiku koja za sobom povlači generalizacije kao pogreške u argumentaciji (Zarefsky 2008), te se pretpostavlja da će biti pronađene i u ovom istraživanju. Osim generalizacija, prema analizi pogrešaka u Hrvatskom saboru (2011), Kišiček i Stanković navode kao najčešće *ad populum, ad hominem*. Stoga se očekuje da će diskreditiranje biti usmjereno na *etos* protukandidata. Kišiček i Stanković (2011) navode još i zanemarivanje alternative, uvođenje nove teme, *ad misericordiam, non sequitur i ad baculum*, stoga se takve pogreške očekuju i ovdje. Također se pretpostavlja da ćemo kod muškaraca češće naići na upotrebu *ad hominema*, a kod žena na upotrebu *ad misericordiam* te da će se žene kod korištenja argumenta autoriteta češće pozivati na stručnjake ili više instance, a muškarci će posredno ili neposredno sebe navoditi kao autoritet, s obzirom da je tako pokazalo istraživanje Kišiček (2008) kod usporedbe ženske i muške retorike u politici.

Budući da nema mnogo radova koji se bave problematikom argumentacije u sučeljavanju predsjedničkih kandidata, ostaje nada da će rad pridonijeti govorničkoj argumentaciji općenito.

## 6. Metodologija

Za istraživanje političkog diskursa za rad su odabrana televizijska sučeljavanja predsjedničkih kandidata u predizbornoj kampanji. Riječ je o tipu emisije u kojoj dvoje predsjedničkih kandidata iznose mišljenja i stajališta iz različitih područja društvenog života i djelovanja predsjednika Republike. Sve to kako bi birači dobili kvalitetnu informaciju o stajalištima, programima i osobnosti kandidata te na temelju toga lakše donijeli odluku o izboru. Stoga su u radu analizirane dvije audio-vizualne snimke sučeljavanja predsjedničkih



kandidata iz 2005. godine i uspoređene s dvije audio-vizualne snimke sučeljavanja predsjedničkih kandidata iz 2010. godine.

2005. godine sve su tri hrvatske televizijske kuće s nacionalnom koncesijom organizirale predizborna sučeljavanja dvaju predsjedničkih kandidata – Stjepana Mesića i Jadranke Kosor u tjednu uoči drugog kruga glasovanja. Budući da su snimke sučeljavanja RTL i Nove TV pri pisanju rada bile dostupne na cd-u, korištene su za analizu. RTL emitirala je predizborno sučeljavanje u ponedjeljak, 10. siječnja u 21 sat i 15 minuta, u ukupnom trajanju od jedan sat i trideset minuta, dok je Nova TV emitirala sučeljavanje u srijedu, 12. siječnja u 20 sati, u ukupnom trajanju od jedan sat i sedam minuta. U radu su analizirane i dvije audio-vizualne snimke sučeljavanja kandidata iz 2010. godine. Sučeljavanje kandidata Milana Bandića i Ive Josipovića na HRT-u, podijeljeno na šest snimki, preuzeto je s internetskog servisa Youtube. (<http://hercegovina.info/video/tv/video-hrt-suceljavanje-predsjednickih-kandidata-josipovica-i-bandica>). Sučeljavanje je emitirano 30. prosinca 2009. godine na prvom programu HRT-a, u 20 sati i 15 minuta. Snimka drugog sučeljavanja preuzeta je s internet stranice ([www.dailymotion.com](http://www.dailymotion.com)) koja prenosi sučeljavanje na prvom programu HRT radija, održanog 8. siječnja 2010. godine, u trajanju od pedeset i pet minuta. Snimka je podijeljena u pet dijelova.

Sva su sučeljavanja pregledana koristeći BS Player 2.61 medijski izvođač te su određeni dijelovi snimki transkribirani za analizu.

## **7. Korpus**

### **7.1. Kratke biografije govornika**

*Jadranka Kosor* hrvatska je političarka i bivša novinarka, a političku karijeru ostvaruje u Hrvatskoj demokratskoj zajednici. Na predsjedničkim izborima 2005. godine, kao kandidatkinja HDZ-a, izgubila je u drugom krugu od Stjepana Mesića. Dugogodišnja potpredsjednica Vlade, nakon iznenadne ostavke Ive Sanadera 1. srpnja 2009. godine preuzima dužnost predsjednice Vlade Republike Hrvatske i time postaje prva hrvatska premijerka. Trenutačno je saborska zastupnica, predsjednica Odbora za obitelj, mlade i sport te članica Nacionalnog vijeća za praćenje provedbe Strategije suzbijanja korupcije. (<http://www.sabor.hr/Default.aspx?sec=4766>).

*Stjepan Mesić* ušao je u politički život 1965. godine kao zastupnik u Parlamentu SR Hrvatske kad je na listi građana izabran kao zastupnik. Nakon prvih višestranačkih i slobodnih izbora, 1990. godine, imenovan je prvim predsjednikom Vlade Republike Hrvatske.

1997. godine ulazi u Hrvatsku Narodnu Stranku te obnaša dužnost izvršnog dopredsjednika HNS-a i predsjednika gradske organizacije Zagreba iste stranke. 7. veljače 2000. izabran je za Predsjednika Republike, poslije čega je, želeći biti predsjednikom svih građana Hrvatske, istupio iz stranke. 16. siječnja 2005. ponovno biva u drugom krugu izabran za Predsjednika Republike Hrvatske. Njegov drugi petogodišnji mandat istekao je u veljači 2010.

<http://www.predsjednik.hr/Default.aspx?sec=679>

*Ivo Josipović*, doktor pravnih znanosti, sveučilišni profesor, skladatelj, političar, zastupnik u 6. sazivu Hrvatskog sabora, 2003. godine postaje neovisnim zastupnikom SDP-a u Hrvatskome saboru i potpredsjednik Kluba zastupnika SDP-a.

U drugom krugu predsjedničkih izbora, 10. siječnja 2010., izabran je za trećeg hrvatskog predsjednika.

<http://www.predsjednik.hr/Zivotopis>

*Milan Bandić* je hrvatski političar čija uzlazna politička putanja kreće 1993. kada postaje tajnik gradske organizacije SDP-a, a dvije godine kasnije postaje zastupnik u Gradskoj skupštini grada Zagreba. Do objave kandidature za predsjednika Hrvatske 5. studenog 2009. bio je član Socijaldemokratske partije Hrvatske (SDP), predsjednik Gradske organizacije SDP-a u Zagrebu i član Glavnog odbora i Predsjedništva stranke. Objavom kandidature automatski je izbačen iz stranke.

Danas obnaša dužnost gradonačelnika grada Zagreba (5. mandat).

<http://www.zagreb.hr/default.aspx?id=804>

## **7.2. Rezultati predsjedničkih izbora 2005. i 2010. godine**

Redoviti izbori za predsjednika Republike Hrvatske održani su 2. siječnja 2005. godine, a na njima je sudjelovalo jedanaest kandidata. U drugi su krug predsjedničkih izbora ušli Jadranka Kosor i Stjepan Mesić, kandidati koji su osvojili najviše glasova u prvom izbornom krugu. Drugi krug predsjedničkih izbora održan je 16. siječnja 2005. kad je nadmoćno pobijedio Stjepan Mesić sa 65,93% glasova i time osvojio svoj drugi mandat, nauštrb Jadranke Kosor koja je osvojila 34,07% glasova. Time je Stjepan Mesić osvojio svoj drugi petogodišnji mandat.

Na izborima za predsjednika Republike Hrvatske 2010. godine u prvome krugu ponovila se situacija s nedobivanjem natpolovične većine između kandidata Ive Josipovića, koji je osvojio 32,42 % glasova te Milanom Bandićem, koji je osvojio 14,83 % glasova u prvom krugu

glasovanja. Stoga je organiziran drugi krug u kojem je Ivo Josipović dobio svoj prvi predsjednički mandat s 60,26 % glasova, dok je za Milana Bandića glasalo 39,74 % birača.

[\(http://www.izbori.hr/izbori/dip\\_ws.nsf/public/index?open&id=783A&\)](http://www.izbori.hr/izbori/dip_ws.nsf/public/index?open&id=783A&)

## 8. Rezultati i rasprava

### 8.1. Sučeljavanje kandidata Jadranke Kosor i Stjepana Mesića na RTL-u

Na početku analize potrebno je napomenuti da je u ovom sučeljavanju nije izrečen vremenski rok unutar kojeg kandidati daju odgovore i repliciraju.

Stjepan Mesić u svom prvom obraćanju tvrdi da *je izvršio sve što je obećao u kampanji za predsjednika 2005. godine*. Kako bi argumentirao svoju činjeničnu tvrdnju, Mesić sumira činjenice starije i novije povijesti: *u Hrvatskoj su bili najznačajniji političari svijeta, političari Europe, u Hrvatskoj je održan samit zemalja Europske Unije prvi puta izvan zemalja Europske Unije, obećao sam da ću predložiti promjene Ustava, da iz onog predsjedničkog sustava odemo u model parlamentarne demokracije*. Međutim, u nastavku obrazlaganja navedene tvrdnje Mesić se više ne koristi činjenicama kao argumentima, nego navodi nove tvrdnje kako bi obrazložio prethodnu tvrdnju, što ne možemo smatrati primjerom ispravne argumentacije. U nastavku navodi da *je Hrvatska danas poželjan partner, ne samo europskim zemljama, nego u svijetu*, navodi da *su proveli mnoge reforme i sa zadovoljstvom* (pritom ne navodi konkretan primjer reforme). Pritom čini pogrešku *post hoc ergo propter hoc* tvrdeći da *je zbog samita ubrzan poslovni put Hrvatske u Europu*. Odgovarajući na Kosoričinu optužbu da nije zatražio promjene Ustava, Mesić pravi pogrešku *petitio principii*: *Ja sam zatražio izmjene Ustava i to sam učinio. Učinio sam sve što Ustav od mene traži. Nisam ja mogao učiniti nešto što je izvan Ustava*. Nadalje, Mesić tvrdi da se njegov program razlikuje od programa protukandidatkinje u tome što je on pokretao inicijative: *ja sam pokretao inicijative za razvoj zemlje*. Sumiranjem činjenica i navodeći primjere, Mesić argumentira svoju tvrdnju: *pokrenuo sam inicijativu za izmjenu ustava, za razvoj poljoprivrede, napravio sam strategiju za razvoj hrvatskog i školskog športa, strategiju za razvoj informatike*.

Osim spomenutih pogrešaka u argumentaciji, kod Mesića često nailazimo i na *ad hominem*: *Ma kako ne bih ja Vama vjerovao!* Ovim Mesić upućuje da je Kosor nepoštena i da joj se ne može vjerovati. Ili *glas za gospođu Kosor nije glas ni za HDZ*, čime upućuje birače da je u potpunosti bezvrijedno glasati za nju. Istovremeno navodi *uvredljivi ad hominem* i *ad misericordiam*: *spava li gospođa Kosor mirno u stanu gdje su stanari iseljeni, a jedan se stanar ubio?*

Kosor u svojoj činjeničnoj tvrdnji kaže da *Mesić nije dosljedno štitio i zastupao hrvatske nacionalne interese*. Pritom se koristi činjenicama: *predsjednik je u svom razgovoru s predsjednikom Kučanom podržao sporazum Račan-Drnovšek* (za kojeg Kosor tvrdi da je štetan za Hrvatsku, ali ne navodi što je konkretno štetno), *predsjednik je dao izjave o Gospiću nakon slučaja Levar*, pri čemu citira Mesića: *ne mogu ići na Olimpijske igre jer se bojim da će netko od Gospićana biti tamo*. Kosor koristi i konkretne primjere: *nije stao u obranu hrvatskog ratnog vojnog invalida bez noge Darka Beštaka jer je proglašen lažnim invalidom ili jednog Nojka Marinovića, legende obrane Dubrovnika*, te ga ponovno citira: *mnogi su stekli invaliditet idući pod mirne krovove ili se vraćajući iz mirnih krovova*. Kosor pokazuje i dokument od 4. svibnja 1994. u kojem stoji da je Mesić napisao da je *Hrvatska iz položaja žrtve postala agresor u ratu*. Kosor zamjera Mesiću i što nije spomenuo Tuđmana bez kojeg uopće ne bi bilo slobodne države Hrvatske, pri čemu se odmiče od valjanih argumenata te čini dvije pogreške. Budući da nije jasno kako je Tuđman utjecao na to da Mesić ne štiti hrvatske nacionalne interese dovodi do pogreške u uzročno-posljedičnim vezama, a istovremenom pogreškom *red herring* dolazi do petominutne rasprave o Tuđmanovoj ulozi u stvaranju samostalne Hrvatske. Na kraju govora koristi *ad populum*: *Sigurna sam da su svi građani očekivali da stanete uz hrvatske ratne invalide*.

Nadalje, Kosor tvrdi da *najveći dio onog što smo najavili, ostvarili smo* (odnosi se na vladu) *u prvoj godini mandata*. Pri argumentaciji Kosor se koristi konkretnim primjerima koje nadopunjuje statističkim podacima i brojevima, ali ne navodi izvor: *vratili smo roditeljske naknade na razinu iz 2000. godine, uveli smo mogućnost trogodišnjeg korištenja roditeljskog dopusta za majke s troje i više djece, osigurali smo besplatne udžbenike za obitelji s 8 i više djece, osigurali smo besplatna računala za obitelji s 8 i više djece, povećali smo mirovine za 4%, zaustavili smo trend rasta vanjskog duga koji je nasljeđen s 24 milijarde dolara, otvoreno je 20000 novih radnih mjesta i najvažnije dobili smo status kandidata za članicu Europske Unije*. To su argumenti kojima se potkrijepljuje tvrdnja da Vlada dobro radi svoj posao, a ne da će ona biti dobra predsjednica. Dakle, ponovno pogreška u uzročno-posljedičnom zaključivanju – s obzirom na to da je Vlada dobra, član te Vlade bit će dobar predsjednik. Primjer je to pogreške koju Weston (1995) naziva kompozicija. Kompozicija (1995: 55) je pogreška koja se temelji na vjerovanju da članovi cjeline imaju ista svojstva kao sama cjelina. Mesić s druge strane tvrdi da *rad vlade u proteklih godinu dana nije dobar*, navodeći pritom da *unatoč osiguranim sredstvima od 200 milijuna kuna nije formiran alimentacijski fond*. To čini tvrdnju malo vjerojatnom ako usporedimo broj argumenata koje je Kosor navela s jednim Mesićevim argumentom. Vrijednosnom tvrdnjom Kosor ističe da je

*sporazum Adria štetan za Republiku Hrvatsku. Pri argumentaciji pravi pogreške ad misericordiam te pogrešku u uzročno-posljedičnim vezama: Sporazum je štetan jer može Hrvatsku pretvoriti u blatnu kaljužu. Ja Hrvatsku vidim kao jednu perspektivnu zemlju prema tome takav sporazum uopće ne dolazi u obzir.*

U radu je navedeno da se, prema Fahnestock i Secor (2004: 267), u političkim govorima osobito mogu očekivati političke tvrdnje jer govornik može pomoću njih osvijestiti publiku na postojanje problema te uvjeriti publiku da je baš to rješenje koje govornik nudi najbolje u danom trenutku. Stoga je zanimljivo primijetiti da to nije slučaj u ovom sučeljavanju. Možemo govoriti o postojanju konkretnih prijedloga, ali se ti prijedlozi ne odnose na budućnost, nego na prošlost. Tako Kosor navodi da je Mesić *trebao javno prozvati Vladu ili čak zatražiti svoje sudjelovanje na sjednici kad su se smanjivala prava hrvatskim braniteljima, trebao stati u obranu hrvatske obitelji i žene, nije trebao pričati ružno o hrvatskim gradovima, trebao položiti vijence na grob prvog hrvatskog predsjednika. Mesić navodi samo da ministri trebaju raditi svoje poslove, da to nije bio posao predsjednika zemlje. Iz navedenog slijedi da u ovom sučeljavanju ne postoji niti jedna pravilno oblikovana politička tvrdnja.*

Od argumentacijskih pogrešaka već smo spomenuli *ad misericordiam* koji Kosor voli koristiti, pa ćemo kod nje često čuti: *povrijeđene žene, jadni ljudi, ljudi bez nogu i drugih dijelova tijela, obitelji s malom dječicom, napominjem da volim životinje.* Od ostalih pogrešaka kod Kosor su pronađene *ad populum*: *dobivanje statusa kandidata za Europsku Uniju u interesu je svih građana, zatim brojni ad hominemi: gospodin Mesić ima poluinformacije, pa ga moram obavijestiti, iako bi on to kao predsjednik trebao znati; kad mu se netko ne sviđa ili mu nije po volji, nalijepit će mu etiketu kakvu se sjeti; ja poštujem sve građane za razliku od nekih koji dijele etikete i rugaju se ljudima.* Kosor izriče i *ad baculum*: *gospodine Mesić, nemojte igrati prljavo jer nećete Vi mirno spavati.*

Sukladno svemu navedenom, možemo zaključiti da se oba kandidata koriste činjeničnim i vrijednosnim tvrdnjama. Kosor svoje tvrdnje argumentira bolje nego Mesić, koristi se ne samo činjenicama i primjerom kao Mesić, već i citatima, konkretnim primjerima u većem broju nego što je to slučaj kod Mesića, dokumentima, statističkim podacima i brojevima (kojima ne navodi izvor). Stoga kod Kosor možemo govoriti o boljoj argumentaciji nego kod njezinog protukandidata, unatoč tomu što ona čini više pogrešaka u argumentaciji. Usporedimo li rezultate izbora s lošom Mesićevom argumentacijom, postavlja se pitanje zašto su birači odabrali njega. Možda se odgovor na ovo pitanje krije u strategijama izgradnje *etosa* kod kandidata.

Svoj zdrav razum kao dio izgradnje *etos*a (Aristotel: 1991) kandidati pokazuju koristeći povijesne činjenice (osobito Mesić) te ga pokazuju dobrim poznavanjem teme o kojoj govore u danom trenutku. Kandidati pokušavaju, najčešće *ad hominem*ima, okaljati moralni karakter svog protukandidata. Istovremeno pokušavaju izgraditi vlastiti moralni karakter. Zanimljiv je podatak da Kosor tijekom sučeljavanja čak osam puta napominje da je ona *ministrica branitelj*a i *potpredsjednica vlade*. Osim toga, Kosor dva puta napominje da je radila kao novinarka i da je bila zastupnica u dva mandata u Hrvatskom saboru. Svojim prijašnjim poslovima, ali i dužnostima koje obnaša u trenutku sučeljavanja pokušava sebe prikazati sposobnom i dostojnom obavljanja funkcije predsjednika Republike Hrvatske. Mesić s istim ciljem tri puta naglašava da je on predsjednik države. Kod Kosor je jasno izraženo da cilja na glasove dvaju određenih skupina birača: na branitelje i na žene. Riječ *branitelji* koristi 12 puta, dok izraz *žene* spominje 5 puta, naglašavajući da je i ona sama žena. Sučeljavanje pokazuje dva različita pristupa vezana za spolne razlike. Kosor djeluje više na suosjećajnost, izazivanje emocija, na traženje suosjećanja, zbog čega često upotrebljava već spomenute *ad misericordiam*. Za sebe kaže da je *pravedna, neosvetoljubiva, da su svi ljudi jednaki i samokritična*. Tako ističe općeprihvaćene vrijednosti za koje pretpostavlja da široka publika cijeni. Mesić je lišen emocija, traži više racionalne razloge, a za sebe navodi čovjek principa, čime ukazuje na svoj dobar moralni karakter.

Nedostatak vremenskog ograničenja i jasnog završetka, i pretpostavka da je naš govor dostupan svima karakteriziraju političku argumentaciju (Zarefsky, 2008), a možemo ih i ovdje uočiti, jer sve ono što su kandidati rekli, moglo bi se nastaviti u daljnjoj raspravi. Kandidati su pokazali da su svjesni heterogenosti publike time što se obraćaju svim građanima i građankama Republike Hrvatske koji žele poboljšanje stanja u svojoj zemlji. Promjena teme, modificiranje relevantne publike, privlačnost liberalnim i konzervativnim očekivanjima i preoblikovanje argumenta vidljivi su tipovi strateškog manevriranja (Zarefsky: 2008). Jezik koji kandidati koriste jasan je i razumljiv svima, pa je time i govor dostupniji široj publici, predstavljene vrijednosti su općeljudske, a time i prihvatljive i liberalnim i konzervativnim očekivanjima, a argumenti koji su korišteni oblikovani su tako da podržavaju željenu tvrdnju, ali bi se isti mogli koristiti i za neke druge tvrdnje.

## **8.2. Sučeljavanje kandidata Jadranke Kosor i Stjepana Mesić na Novoj TV**

U sučeljavanju održanom na Novoj TV kandidati su za odgovor imali jednu minutu, a za repliku dvadeset sekundi. U sučeljavanju je ždrijebom odlučeno da Kosor odgovara prva.

Pri svom prvom odgovoru Kosor tvrdi: *Ostvarila sam svoje ciljeve u prvom krugu izbora.* Kosor se poziva na nekoliko činjenica: *ušla sam u drugi krug izbora, mediji i ankete nisu dali šanse za ulazak u drugi krug, prognozirana je pobjeda Mesića u prvom krugu.* Nadalje, Kosoričinu tvrdnju: *Zakon o 0 promila je dobar* možemo uzeti za primjer dobre argumentacije. Kosor koristi statističke podatke i služi se brojkama. Tako napominje da je *prije bilo 11 400 poginulih, spašeno je 137 mladih života, materijalna šteta manja je za 500 milijuna kuna, 564 je manje teško stradalih, više od 17,5 tisuća prometnih nesreća je izbjegnuto.* Pritom ne navodi izvore spomenutih podataka što je nedostatak ove, inače, dobre argumentacije. Nadalje, Kosor iznosi vrijednosnu tvrdnju da *gospodin Mesić nije nepobjediv.* U pokušaju da svoju tvrdnju učini istinitom, Kosor čini dvije pogreške: *da gospodin Mesić nije nepobjediv, pokazala sam jer sam ušla u drugi krug izbora, pokazala sam to i jer sam žena. To je važno za 52% žena koje čine biračko tijelo.* Iz navedenog nije jasno kako je Kosoričin ulazak u drugi krug označava pobjedu nad kandidatima Mesićem pa možemo govoriti u pogrešci u uzročno-posljedičnim vezama, dok skretanjem teme na žene u politici dolazi do pogreške koju nazivamo *red herring*. Tu bismo mogli govoriti još i o pogrešci u uzročno-posljedičnoj vezi jer nije jasno kako činjenica da je ona žena čini Mesića pobjedivim. Kosor tvrdi da je protiv odlaska hrvatskih vojnika u Irak: *Protiv odlaska sam vojnika u Irak.* Pritom ne navodi valjane argumente, nego *ad misericordiam*: *ja sam protiv da moj sin ide bilo kamo gdje je opasno pa tako ne bih dopustila da bilo čiji sin ode bilo kamo gdje je opasno i gdje se može poginuti.*

Usporedimo li ovo sučeljavanje s prethodnim, možemo zaključiti da Kosor iznosi veći broj tvrdnji, međutim koristi manje argumenata ili ih ne koristi uopće, a istovremeno iznosi više logičkih pogrešaka. Kao primjer neargumentiranih tvrdnji mogu poslužiti sljedeće: *Potpuno je pogrešno mjenati Ustav svake dvije godine. Sporazum Račan-Drnovšek štetan je za Hrvatsku.* Niti u ovom sučeljavanju ne možemo govoriti o postojanju ispravno formulirane političke tvrdnje, ali možemo govoriti da su ovoga puta izneseni neki dijelovi političke tvrdnje. Tako govorimo o nizu prijedloga koje iznosi Kosor: *ovlasti predsjednika ne treba mijenjati, treba osposobiti mlade ljude da mogu raditi i da su konkurentni za tržište rada, treba se štititi život majke i život djeteta, predsjednik treba upozoravati na problem korupcije, treba ukinuti rad nedjeljom.*

Mesić je u ovom sučeljavanju pokazao da može bolje argumentirati tvrdnje nego što je to bio slučaj u sučeljavanju na RTL-u. Mesić započinje tvrdnjom: *zadovoljan sam rezultatima prvog kruga izbora.* Pritom navodi samo činjenicu: *pobijedio sam u svim županijama u Republici Hrvatskoj,* što njegovu tvrdnju čini vrlo vjerojatno istinitom. Nadalje, Mesić tvrdi

da žena mora imati pravo izbora. Pri argumentaciji navodi da zabrana je obilježje diktatorskog režima, prisjetimo se Staljina, Musolinija ili Hitlera. Mesić ovdje koristi i proleptu, odnosno anticipira i moguće protuargumente s obzirom na nediktatorske režime u kojima zabrana postoji, pa ih se sam dotiče: *Istina, postoje i demokratski režimi sa zabranom pobačaja, ali u njima žene koje imaju novca idu u susjedne zemlje na pobačaj.* Također, govoreći o diktatorskim režimima i diktatorima, navodi reprezentativne primjere. Mesić, jednako kao i Kosor, tvrdi da *hrvatske vojnike ne treba slati u Irak.* Međutim, on svoju tvrdnju argumentira činjenicom da su *sigurne akcije jedino one koje vode Ujedinjene nacije.* *Stoga se protivim svakoj akciji koju ne vode Ujedinjene nacije.* Da je donosio važne odluke, argumentira ovako: *Ja sam određen. A to se pokazalo u svim odlukama koje sam donio s Titom, sudjelovanjem u Maspok, završio sam u zatvoru jer nisam htio odustati od svog mišljenja.* Mesić svoju raspravu u ovom sučeljavanju temelji na političkim tvrdnjama, od čega se prvi puta kod ovih kandidata susrećemo s preliminarnom argumentacijom. Nakon ukazivanja na *velik broj socijalno ugroženih u Hrvatskoj, kojima hitno treba pomoći i zaustaviti povećanje broja najugroženijih,* Mesić tvrdi da *treba povećati broj zaposlenih, treba iskoristiti kreativnost naših ljudi, treba ne samo štititi naše resurse, nego ih obogatiti, treba proizvoditi. Gospodarski rast i nezaposlenost treba smanjiti tako da treba reindustrijalizirati Hrvatsku, treba iskoristiti potencijale, treba koristiti inovativne i kreativne ljude u Hrvatskoj, treba stvoriti ozračje za poticaj gospodarstva.* To su sve primjeri navođenja tvrdnji karakterističnih za političke govore, osobito u predizbornim kampanjama. Iznose se trivijalne tvrdnje, odnosno one s kojima se svi slažu. Naravno da treba povećati gospodarski rast i smanjiti nezaposlenost. Međutim, važno je iznijeti ideje kako će se to napraviti. A Mesić to ne spominje. Za hrvatski obrazovni sustav napominje da *treba uvesti regulativu koja će biti u skladu s regulativom zemalja Europske Unije, što znači razmjenu studenata, razmjenu profesora, biti na nivou visokog školstva u Europi.* Dakle, za argumentativni diskurs Stipe Mesića karakteristično je da se zaustavlja na preliminarnoj argumentaciji, ali nedostaju konkretni prijedlozi za poboljšanje stanja u zemlji i argumenti koji bi uvjerali glasače da će baš njegov prijedlog riješiti određeni problem.

Veći broj tvrdnji u ovom sučeljavanju rezultirao je većim brojem pogrešaka. Kod Kosor je najučestaliji *ad misericordiam: pokazala sam to jer sam žena; ministarstvo branitelja jedan je teški resor; ja sam pomagala ljudima koji traže svoje najmilije; budući da i sama imam dvadesetogodišnjeg sina, o mladim generacijama mislim sve najbolje; bila sam tamo gdje je teško, gdje su se ljudi osjećali poniženo, uvrijeđeno i marginalizirano; idem na mjesta gdje se plače, ali i to netko mora; ponosna sam što me katkad zovu Majka Tereza.* Možemo primijetiti



i argumentacijske pogreške *generalizacije*: *budući da i sama imam dvadesetogodišnjeg sina, o mladim generacijama mislim sve najbolje, više su obrazovani, sposobni i pametniji nego što mislimo; govorim u ime velikog broja žena da i one dobiju svoju nedjelju*. Uz već spomenute pogreške u uzročno-posljedičnim vezama i *red herring*, kod Kosor nailazimo još na *ad populum*: *glasače je obeshrabrilo da ih se uvjerava da gotovo da izbori nisu potrebni, da jedan kandidat pobjeđuje; da meni treba predsoblje poruka je koja ne vrijeda samo mene nego i druge žene, zatim nailazimo na ad ignorantiam: Tvrdim da ste rekli da idem u predsoblje dr. Sanadera. Da, to ste rekli, to ste rekli jer niste demantirali*.

S druge strane, sve se argumentacijske pogreške kandidata Mesića mogu ubrojiti u *ad homineme* kojima ne napada uvijek izravno, nego ostavlja prostora da publika sama dovrši misao i shvati poruku. Dok gradi svoj moralni karakter tvrdeći da je financiranje njegove kampanje transparentno, istovremeno implicira da je Kosor lagala: *Za gospođu Kosor stoji nešto drugo. Nju ne podržava niti jedan građanin ove zemlje, niti jedna organizacija, dakle ni jedna fizička ni pravna osoba. Samo stranka. A znamo da baš i nije tako*. Mesić tvrdi da je on bio određen u pitanju slanja hrvatskih vojnika u Irak, *dok je na drugoj strani bilo lutanja* (odnosi se na Kosor). *Ad hominem* je prepoznatljiv i u primjerima: *smiješno je da netko tko kaže kud Sanader tud i ja daje kritiku vladi; bilo bi dobro da mi nabrojite ratove sa Crnom Gorom. A da, ne možete to jer bi ste trebali znati da do 1102. godine do formiranja nije postojala kao država; ne možete govoriti neistinu, nemojte podmetati, pa Vi ste preozbiljna žena; ja od jedne ministrice mogu tražiti jedino da govori istinu; da je gospođa Kosor predsjednica, to bi bilo zaustavljanje demokracije*. Prvi dio njegovog napada na Kosor je legitiman prigovor jer se podrazumijeva da jedna ministrica ne može govoriti istinu.

U sučeljavanju vidimo kod oba kandidata sva tri elementa izgradnje etosa. Zdrav razum kandidati pokazuju dobrim poznavanjem teme i informiranošću, dobar moralni karakter ističu svojom namjerom da poboljšaju stanje u zemlji, a uvjeravanjem naroda kako sve čine da njima osiguraju dobar život pokazuju dobru volju, a sve to dovodi do pozitivnog intrinzičnog i pojačanog ekstrinzičnog *etosa*. Da nije slučajnost da Kosor djeluje više na suosjećajnost, izazivanje emocija, na traženje suosjećanja, a da Mesić traži više racionalne razloge, pokazali su kandidati i u drugom sučeljavanju. Isto tako, Kosor ponovno u velikom broju spominje branitelje (osam puta), dok još više nego u prvom sučeljavanju birače pokušava pridobiti činjenicom da je žena: *dodatna prednost ulaska u Europsku Uniju bila bi da mala zemlja ima ženu za predsjednicu; žena nije ukras demokracije*.

Karakteristike političke argumentacije jasne su i ovdje. Teme kojih se kandidati dotiču (kriminal, Irak, zdravstvo, gospodarstvo, socijalno ugroženi itd.) uvijek su otvorene za

raspravu i nikada sa sigurnošću zatvorene, a svijest o tome da njihove govore sluša heterogena publika ovaj puta vidimo u činjenici da se obraćaju cijelom hrvatskom narodu i svakome onome tko želi kvalitetniji život u Hrvatskoj: Kosor ističe kako će *služiti svome narodu*, Mesić kaže da *dobro sam vodio zemlju, a vodit ću vas i dalje*.

Iz svega navedenoga možemo zaključiti da Jadranka Kosor i Stjepan Mesić koriste slične argumente u argumentaciji svojih tvrdnji, najčešće činjeničnih i vrijednosnih. Kandidati koriste činjenice, služe se brojevima i navode konkretne primjere. Kosor pak koristi još i citate, dokumente i izvješća, ali i navedene argumente u većem broju nego Mesić. Slična im je strategija izgradnje *etos*a, s time da si Mesić još dodatno pomaže narušavajući *etos* svoje protukandidatkinje *ad hominem*om, dok Kosor ide više prema tome da izazove osjećaj sažaljenja s obzirom na to da je kod nje češći *ad misericordiam*. Iz ovoga već vidimo da obje vješto povezuju *etos* i *patos*, a kao što smo već rekli, prema Fahnestock i Secor (2004), jedna od najmoćnijih kombinacija, osobito u političkom diskursu, je udruživanje *etos*a i *patos*a. Treba spomenuti da je Kosoričina retorika više obrambenog karaktera, koncentrirana na svoja postignuća, dok Mesić konstantno ima agresivnu retoriku prema protukandidatkinji. Sve karakteristike političkog diskursa i skoro svi tipovi strateškog manevriranja pronađeni su i kod jedne i kod druge govornice. Sveprisutno obilježje strateškog manevriranja u oba sučeljavanja svakako je poziv na *nepovratni trenutak* budući da se sve svodi na dan kada birači izlaze na biračka mjesto. Ako u tom trenutku ne zaokruže određenog kandidata, neće to imati priliku više učiniti i sve će otići u nepovrat.

### **8.3. Sučeljavanje kandidata Milana Bandića i Ive Josipovića na HRT-u**

U sučeljavanju u kojem kandidati imaju jednu minutu za odgovor te 20 sekundi za repliku, Bandić odmah započinje s izgradnjom svoj *etos*a. Tako se već u prvoj rečenici poziva na funkciju gradonačelnika grada Zagreba, koju, kako navodi, *četvrti put vrlo uspješno obavlja*. Time na samom početku ukazuje publici da je vrlo sposoban. Prema Škariću (2000: 17) *izjava mora biti jednoznačna, razumna, istinita i dostojanstvena*, što kod Milana Bandića ne možemo reći da je slučaj. Do gotovo polovice sučeljavanja, Bandić iznosi nepravilno oblikovane tvrdnje za koje ne koristi nikakve argumente, nego se na određenu tvrdnju nadovezuje novim tvrdnjama. Tako tvrdi: *Spreman sam na detektor laži*. Ne obrazlaže zašto, nego nastavlja: *ne samo na detektor laži nego na jednakopravnost pred zakonom i predsjednika i čistačice u poglavarstvu. I rekao sam čak da sam se spreman odreći imuniteta*. Pritom dolazi do pogreške *red herring* jer Bandić prelazi na temu jednakopravnosti građana

pred zakonom. Nadalje, Bandić tvrdi: *Ne bih zatražio raspisivanje prijevremenih izbora. Prijevremeni izbori ne bi ništa donijeli državi. Nego s jednom partnerskom i normalnom kohabitacijom s vladom, trenutno s premijerkom Kosor, a sutra tko bude na čelu vlade. Raditi za bolju Hrvatsku, to je imperativ predsjednika vlade u skladu s ustavnim ovlastima.* Nizu neargumentiranih tvrdnji možemo pridružiti i sljedeće: *Republika Hrvatska u vojno-redarstvenoj akciji Oluja nije etnički očistila Srbe iz Hrvatske. Dokaz tome je da su ljudi dva dana prije već bili spakovali kofere, dakle netko je telefonirao prije i od nekud drugdje.* Možemo navesti i primjer da *Europska Unija nije cilj nego sredstvo, Europska Unija je realnost i budućnost ove zemlje.* U tvrdnji postojeći sustav upravljanja ovom zemljom se *istrošilo. Istrošilo se vodstvo glavnih političkih stranaka. Parlament, kao što je govorio Šime Đodan, iznad hrvatskog sabora trebao bi biti samo dragi Bog. Ali pustimo to, on nije reprezent. Dok ne uđu ljudi koji su preslika ovog društva, koji su kompetentni, i neovisni, koji mogu odlučivati o važnijim stvarima ove zemlje, neće biti sreće za ovu zemlju,* Bandić koristi Šimu Đodana kao argument autoriteta, ali to svejedno njegovu tvrdnju ne čini argumentiranom. Ponovno ne možemo govoriti o cjelovitim političkim tvrdnjama jer nema argumenata zašto je baš taj prijedlog koji kandidat iznosi ispravan, ali Bandić vrlo dobro iznosi konkretne prijedloge kako postupati u budućnosti. Bandić kreće s preliminarnom argumentacijom: *Ovih 10 godina sadašnjeg aktualnog predsjednika, bez obzira na njegove zasluge i demokratizaciju Hrvatske, nije bilo dovoljno energije, vizije, snage, da zajedno s vladama koje su prošle u ovih 10 godina upre značajnije u rak rane ovog društva. To znači značajnije mito i korupcija, potrošeni model upravljanja ovom zemljom.* Nakon toga, Bandić tvrdi: *sutra kad budem sjedio na Pantovčaku, kad mi građani ove zemlje ukažu povjerenje, stvari će krenuti na bolje.* U drugom dijelu preliminarne argumentacije Bandić se koristi brojkama i statistikama kojima ne navodi izvor: *Mi dnevno imamo 150 ljudi koji ostaju bez posla, imamo 10 tisuća eura svakog novorođenog Hrvata koji je dužan, imamo ljude koji prekapaju po kontenjerima, imamo 30 % ljudi u ovoj zemlji koji žive na rubu egzistencije. To je sve problem dosadašnje vlade.* Nakon toga tvrdi: *Aktualna vlada i predsjednik u ovih 10 godina nisu napravili dovoljno te dolazi do konkretnih prijedloga: Debeli nam je država, treba ju omršavjeti, rasteretiti poduzetnike, smanjiti poreze, stvoriti preduvjete za nova zapošljavanja, zahtijevat ću na prvoj sjednici vlade koju ću sazvati ukidanje harača, za 10 osnovnih prehrambenih proizvoda treba smanjiti stopu PDV-a do nulte stope, treba zaustaviti rasprodaju hrvatskog zlata.* Kada u sučeljavanju tema postane grad Zagreb, Bandić pokazuje da itekako zna kako pravilno argumentirati tvrdnju. Tada tvrdi: *za Zagreb sam puno učinio.* U argumentaciji se koristi činjenicama, statistikom, brojevima: *Ja sam grad Zagreb naslijedio*

2000. godine. Proračun je porastao 2,5 puta, zaposlenost smo smanjili za duplo, zaduženost od 12 %, a državna je na skoro na razini društvenog proizvoda. U Zagrebu se voze besplatno učenici i studenti. Grad Zagreb je zadužen 250 milijuna eura, a proračun u Holdingu je 15 milijardi kuna. Znači 2 milijuna eura. Probajte se voziti u 15 novih tramvaja, u 150 novih autobusa. Neki dan smo otvorili Muzej suvremenih umjetnosti. Za Bandića je znakovito da, gdje god je to moguće, činjenicu da je gradonačelnik grada Zagreba već četvrti put za redom, koristi kako bi argumentirao brojne tvrdnje: *Mislim da sa svojih 10 godina rada na čelu grada Zagreba sam bio najbolji promotor Hrvatske u okruženju; Braniteljima ću vratiti dostojanstvo onako kako sam to radio u Zagrebu; Ja imam lakšu situaciju od kolege Josipovića. Njemu treba vjerovati, a meni djela govore više od riječi. Ono što sam radio 10 godina u Zagrebu, to ću raditi i u Hrvatskoj; I u pitanju pomoći braniteljima opet imam olakotnu okolnost. I tu ću jednako raditi kao dosada 10 godina u Zagrebu; Ustav sam pročitao kada sam preuzeo grad Zagreb, ne trebam sada opet čitati ovlasti predsjednika; Kao budući predsjednik inzistirat ću od vlade ono što sam napravio u Zagreb zadnjih 10 godina. Besplatne udžbenike, besplatan prijevoz, besplatan smještaj i besplatno obrazovanje; Hrvatska treba sposobnog i odlučnog predsjednika koji ne polaže račune partiji, ni jednoj stranci nego polaže račune građanima. Hrvatska treba neovisnog, hrabrog predsjednika koji može donositi odluke i voditi ovu zemlju. Hrvatska treba pokretača koji se dokazuje. Ja sam dokazao da to jesam u svom vodstvu grada Zagreba. Njegovo povezivanje s gradom Zagrebom je u redu jer mu argument glasi: vodio sam uspješno glavni grad Hrvatske, grad s najvećim proračunom pa ću uspjeti na taj način voditi i državu. Međutim, problem usporedbe s gradom Zagrebom jest u tome da predsjednik države ima manje ovlasti i ne može upravljati proračunom. Stoga možemo zaključiti da mu navođenje grada Zagreba kao argumenta može poslužiti za izgradnju *etos*a, ali ne i *logos*a.*

Kada govorimo o argumentaciji Ive Josipovića, možemo uočiti da su njegove tvrdnje usmjerene k tome da pokaže svoje dobro poznavanje Ustava Republike Hrvatske, dakle ponajprije na izgradnju *etos*a. Pitanje što spada u ovlasti predsjednika Republike Hrvatske često služi kao argument i kao sredstvo neodgovaranja na pitanje jer nešto nije u ovlasti predsjednika, a time dobro reagira na argumente Milana Bandića. Kao primjer mogu poslužiti sljedeće tvrdnje: *Neću zatražiti raspisivanje prijevremenih izbora. Prije svega, to nisu ovlasti predsjednika, pozicija vlade ovisi o parlamentarnoj situaciji. Time se mora rukovoditi predsjednik Republike Hrvatske; Surađivat ću s vladom Jadranke Kosor. Ustavna je dužnost predsjednika Republike da surađuje sa svakom vladom, naravno i onom premijerke Kosor, ja to naravno namjeravam,; Gospodine Bandiću, niste u pravu. Predsjednik Republike Hrvatske*

*nema ovlasti da sazove sjednicu vlade, može prisustvovati, ali ju ne može sazvati; Ne, ne, to nije u ovlasti predsjednika (odnosi se na Bandićevu tvrdnju da će imenovati diplomate). Možda je bila zabluda, ali ne imenuje predsjednik 50 % diplomata nego je supotpisnik. Jednako kao i kod Bandića, Josipović u političkim tvrdnjama ne iznosi argumente, ali daje vrlo konkretne i temeljito razrađena rješenja za određene probleme. Za rješenje problema gospodarstva, Josipović navodi: *Trebaju poticajne mjere za rast gospodarstva. Treba rastereti cijenu rada tako da se poreznom reformom rastereti proizvodnja i dohodak, a da se porezne potrebe namaknu na drugi način, u prvom redu porezima na kapitalnu dobit i veliku imovinu. Treba reformirati sustav poticaja tako da se poticaji usmjere upravo na one grane od poljoprivrede, industrije, reindustrijalizaciju koja će omogućiti pokretanje proizvodnje radi izvoza. Sve mjere ekonomske politike moraju biti vezane za rast proizvodnje i za izvoz. Pitanje branitelja može se riješiti tako da treba obraniti listu branitelja. Treba razdvojiti one koji su ratovali perom i kompjuterom od onih koji su ratovali puškom, treba uvesti instituciju junaka domovinskog junaka. Moja podrška branitelja proizlazi iz onoga što sam za branitelje učinio: pomogao da budu oslobođeni iz zatočeništva i u odnosu na Haag. Da Josipović zna što je dobra argumentacija pokazuje primjer ove tvrdnje: U ovih 10 godina u Hrvatskoj su postignuti veliki rezultati. Pritom navodi činjenice: Hrvatska je stekla slobodu, Hrvatska je stekla neovisnost, Hrvatska je jasno uspostavila kriterij demokracije. Josipović se koristi i smicalicom u trenutku kada Bandićev argument da je sposoban i da može obnašati dužnost predsjednika jer vodi grad Zagreb koristi protiv njega: Slični se problemi javljaju i u gradu Zagrebu. Građani kopaju po kontenjerima, ne mogu plaćati preskupe režije, pauk im odnosi auto i naplaćuju se ove skupe kazne, kako je cijeli grad jedna parkirna zona, veoma skupa parkirna zona.**

Argumentacijske pogreške u ovom sučeljavanju nisu bile česte. Možemo izdvojiti kao zajedničke pogreške kod oba govornika nekoliko *ad hominema*. Josipovića navodi: *Gospodine Bandiću, bilo bi dobro za Vas da pročitate Ustav* (ukazuje da Bandić nije dovoljno informiran i stručan). Treba napomenuti da ovdje možemo govoriti o legitimnom *ad hominemu* jer je nepoznavanje Ustavnih ovlasti predsjednika legitiman prigovor predsjedničkom kandidatu. *Vi to izmišljate, nemojte izmišljati. Možda ste mu to vi napisali jer imate odlične kontakte pa možda Vi to organizirate* (odgovor na Bandićev komentar da je dobio podršku Save Štrbca iz Beograda). Možemo izdvojiti i *ad homineme*: *Kolega Josipović kao pravnik uspješno stvari upakira* (misleći na povratak Srba u Hrvatsku, insinuirajući da laže). *Uvijek si blizu vodstva koje te reproduciralo. Ti si iz laboratorija. Pronalazimo i ad misericordiam: Ja sam u Bosni i Hercegovini živio život siromašnih ljudi. I to u onim*

*krajevima koji su ratom opustošeni; Nisam imao Bibliju u ruci, imao sam molitvenik. Napoljetku, možemo govoriti i o ad baculumu: Samo imam za reći aktualnoj premijerki i idućim premjerima da neće mirno spavati (upozorava da će kao predsjednik biti oštar kritičar).*

Ranije smo rekli da ako vjerujemo govorniku ili autoritetu, što znači: vjerujemo da zna o čemu govori, nema nas razloga zavaravati i nema skrivenih motiva, bolje ćemo slušati, bit ćemo mu naklonjeni i možda, u konačnici, uvjereni. Podaci koje iznosi ne propituju se, ne traže se izvori i vjeruje mu se kada nešto kaže, jer se dokazao i izgradio čvrst ekstrinzičan i intrinzičan *etos*. Govornik koji ima djelotvoran *etos* trebao bi iskazivati sve tri kvalitete – zdrav razum, dobar moralni karakter i dobru volju. Josipović nas na temelju mnoštva konkretnih primjera i izvrsnim poznavanjem Ustava uvjerava u svoje dobro poznavanje teme, odnosno zdrav razum. Na svoju stručnost Josipović ukazuje primjerima: *Hrvatski Sabor u nacrtu prijedloga Ustava ima odredbu koju sam ja predlagao, o nezastarijevanju kriminala u pretvorbi i privatizaciji; Neki od najvažnijih zakona u Hrvatskom saboru su izašli iz mog kompjutera, Zakon koji omogućuje da se hrvatskim generalima sudi i da se premjeste procesi iz Haaga su iz mog kompjutera; Zakon koji je omogućio pretvorbu i privatizaciju ustavne promjene, zakon o ekstenzivnom oduzimanju imovinske koristi organiziranom kriminalu i tako bismo mogli dugo. Istovremeno narušava etos Bandića prikazujući ga kao čovjeka koji ne zna niti ustavne ovlasti. Svojom otvorenošću za nove spoznaje, da pokuša nešto novo, pokazuje dobar moralni karakter, a željom da poboljša gospodarsku situaciju u Hrvatskoj, dobru volju. Bandić, vjerojatno svjestan da se ne može mjeriti s Josipovićevim poznavanjem Ustava, prikazuje svoj zdrav razum mnoštvom informacija o gradu Zagrebu, prikazuje se sposobnim voditi cijelu državu jer je već deset godina gradonačelnik Zagreba. Hvali se svojim postignućima, jer kako navodi, građani će odlučiti je li treba vjerovati riječima ili djelima. Djela govore. Stoga, gospodine Josipoviću, ja sam četiri puta dobio povjerenje svojih građana. Ja sam četiri puta zaredom dobio izbore u ovom gradu. Recite mi Vi svoje reference. Svoj dobar moralni karakter Bandić temelji na želji da očisti zemlju od korupcije i nepoštenja. Kao najvažnije osobine čovjeka Bandić ističe univerzalne vrijednosti za koje pretpostavlja da ih većina publike smatra važnima: *Budući predsjednik Republike Hrvatske treba biti čist čovjek, za kojim se ne vuče niti jedna presuda u korist ili na štetu bilo koje institucije ili bilo kojeg građana Republike Hrvatske. Majka me odgojila kao katoličkog vjernika, da cijenim obitelj i prijatelje i domovinu. Bogoljublje, čovjekoljublje i domoljublje me hrane. To mi daje snagu.* Bandić pokušava pokazati da je siguran u sebe tako što ne govori*

što će učiniti ako bude predsjednik, nego da će sigurno biti predsjednik: *kad dođem na Pantovčak, vidjet ću o čemu se radi; kad budem predsjednik sazvat ću sjednicu vlade*).

Što se tiče karakteristika političke argumentacije, sve su prisutne: nedostatak vremenskog ograničenja, nedostatak jasnog završetka, heterogena publika i pretpostavka da je dotična argumentacija dostupna svima. Poboljšanje gospodarstva zasigurno je tema koja je uvijek aktualna i nikad završena, toposima kojima se Josipović koristi ne može pogriješiti kod publike, jer ne možemo proturječiti kada kaže: *Treba rasteretiti cijenu rada, treba reformirati sustav poticaja tako da se poticaji usmjere upravo na one grane od poljoprivrede, industrije, reindustrijalizaciju koja će omogućiti pokretanje proizvodnje radi izvoza, sve mjere ekonomske politike moraju biti vezane za rast proizvodnje i za izvoz*. To su one generalizacije o kojima govori Zarefsky (2008), općenitosti, temeljne vrijednosti i norme s kojima će se svi složiti, a mi ih prepoznamo kao topose ili opća mjesta.

Od tipova strateškog manevriranja koja navodi Zarefsky (2008), Josipović koristi i promjenu teme. *Politika jednakih šansi za sve mlade ljude u obrazovanju. To u prvom redu znači dostupnost obrazovanja. Ja zagovaram besplatno obrazovanje za sve mlade ljude, ali i obrazovanje koje školuje mlade ljude za konkretne poslove. To znači da će reforma našeg obrazovanja u narednom koraku osigurati uvođenje bolonje i veću suradnju s gospodarstvom*, kaže Josipović na pitanje kako pomoći mladima u Hrvatskoj, pa sljedećih nekoliko rečenica posvećuje promjenama u obrazovnom sustavu.

Ovo sučeljavanje može poslužiti kao primjer loše oblikovanih tvrdnji i pokoja činjenica i brojka koja te tvrdnje argumentira (u slučaju Bandića), te nešto bolja argumentacija s većim brojem tvrdnji i jako dobrim prijedlozima kao dijelovima političke tvrdnje, ali malenim brojem argumenata (u slučaju Josipovića). Stoga je zanimljivo pogledati u ovom radu posljednje analizirano sučeljavanje koje će pokazati je li takva argumentacija iznimka ili ne.

#### **8.4. Radijsko sučeljavanje kandidata Milana Bandića i Ive Josipovića**

Kada otvorimo internetsku stranicu na kojoj se nalazi, naići ćemo na impresionistički naziv snimku ovog sučeljavanja. Autor snimku naziva *burno radijsko sučeljavanje*, a ova će analiza snimke pokazati da to nije slučajnost. U sučeljavanju voditeljica radijskog programa ne zadaje točno ograničeno vrijeme za odgovore na pitanja i replike, ali napominje da odgovori ne smiju biti predugi.

Ovo je sučeljavanje odličan primjer jednosatne rasprave u kojoj kandidati ne baziraju svoj govor na argumentaciji tvrdnji, nego su usmjereni isključivo na izgradnju vlastitog i

narušavanje *etosa* protukandidata. Već u prvom odgovoru na pitanje, Bandić radi na dodatnoj izgradnji svog *etosa* te tvrdi da  *smanjenje parkirnih karata dva dana prije izbora nije predizborna odluka. U smjernicama gospodarskog oporavka i zaštite standarda grada Zagreba koje je gradsko poglavarstvo dok je još bilo u funkciji prošlo ljeto donijelo, zadaća gradonačelnika je da prati situaciju i da pokuša građanima čestitati makar Novu godinu s nečim povoljnijim*, navodi Bandić. Iznoseći načela za koja smatra da su prihvaćena kod većine ljudi u Hrvatskoj, napominje da  *cijeli život živim kršćanska i socijaldemokratska načela i logično je da u zemlji u kojoj se 98 % stanovništva deklarira kao katoličko, da i predsjednik bude vjernik. To ispada ponekad da je hendikep. Ali to će ljudi jasno znati nagraditi*. Pritom pokušava narušiti  *etos* svog protukandidata koji se rečenicom prije izjasnio kao agnostik. Na pitanje o transparentnosti financiranja kampanje, Bandić navodi dva primjera kada je vratio dvije nepoznate donacije za svoju kampanju, a ako se nađe još koja, i to namjerava vratiti, čime izgrađuje svoj dobar moralni karakter. Bandić kao način uvjeravanja koristi i patos te djeluje i na suosjećajnost, izazivanje emocija, na traženje suosjećanja, zbog čega često upotrebljava  *ad misericordiam: kad uvučete ruku u džep sirotinji ovog grada; Dolazim iz siromašne obitelji, za sve u životu sam se morao izboriti, ništa mi nije bilo poklonjeno, ali to je puno draže. Dijelim sudbinu većine hrvatskih ljudi. Oni su također iz tog miljea. Ja sam tipičan primjer običnog čovjeka; Za razliku od gospodina Josipovića kojima je samo crveno na srcu, meni je na srcu crvena, bijela i plava; Podjela Hrvatske na crvenu i crnu ju je puno puta tijekom povijesti zavila u crno*. Svoju dobru volju pokazuje u trenucima kada napominje da je  *on taj koji može pomoći ovoj zemlji*. U prilog izgradnji  *etosa* Milana Bandića ne ide njegovo nepoznavanje činjenica i nedovoljna opća informiranost oko pitanja s kojima bi se kao budući predsjednik Republike Hrvatske trebao susresti. Na pitanje spota koji koristi, Bandić komentira:  *Državno izborno povjerenstvo nije imalo nikakvog razloga da zabrani spot. Mi ništa nismo napravili što nije nedozvoljeno. Etičko izborno povjerenstvo se očitovalo da nije trebalo zabranjivati spot. Državno izborno povjerenstvo nije imalo nikakvog razloga, Vijeće za elektroničke medije tako je odlučilo*. U tom trenutku dovodi se u situaciju da ga njegov protukandidat ispravlja:  *Vijeće za elektroničke medije se bavi tehničkim aspektima medija, a ne sadržajima spotova. To je političko pitanje u nadležnosti DIP-a. Prema tome, to je potpuno nekompetentno tijelo. To bi bilo isto kao da ja danas uzmem Vaš iskaz od jučer kad ste u jednom trenutku rekli Josipović predsjednik i da ga cijeli dan puštam Josipović predsjednik. Vama nije slučajno jučer izašlo Josipović predsjednik, Vi znate da ću ja to biti*. U prilog mu ne ide niti činjenica da nije znao odgovoriti na pitanje voditeljice tko su novi predsjednik Europskog vijeća, šefica europske diplomacije i predsjednik parlamenta. Takve



situacije ne samo da pomažu Josipoviću da naruši *etos* Bandića, nego dodatno pojačavaju njegov zdrav razum u izgradnji *etosa*. Stoga Josipović koristi svaku priliku najprije navodeći tko su navedeni čelni ljudi te pokazuje izvrsno poznavanje Ustava.

Ono što karakterizira ovo sučeljavanje jesu prečesti *ad hominemi*. Koliko je pozitivan *etos* važan, svjesni su obojica. Međutim, kandidati su više usmjereni na narušavanje *etosa* protukandidata nego na izgradnju vlastitog, što je rezultiralo velikim brojem *ad hominema*. Kod Bandića možemo izdvojiti trenutak u kojem optužuje Josipovića da agitira za svoju stranku te ga tim povodom citira: *Opasno je to što je gospodin Josipović najavio u Rijeci. Autentična njegova rečenica je bila: sada sam zacrvenio jedan dio Hrvatske, nadam se da će na parlamentarnim izborima SDP zacrveniti ostali dio Hrvatske. To nije dobro, to nije mudro, to nije pametno.* Bandić nastavlja s *ad hominem* pogreškama: *Ja Vam nisam kriv što Vam je izašlo van kontroli da zacrvenite Hrvatsku. Znete što je puno gore od pogriješiti? Inzistirati na pogrešci. Ali tu je gospodin Josipović dosljedan i ja mu na tome čestitam.* Bandić optužuje Josipovića za nepoštenje: *Mislim da bi bila malo jedna emisija dok bi gospodin Bandić evidentirao svu svoju imovinu. Ja mu čestitam na imovini, on je sposoban čovjek koji je kao sveučilišni profesor uspio steći milijunske imovine, to je ta pravda za Hrvatsku, to je ta pravda za sebe i svoje, a ne za Hrvatsku. Tu ga je podržao i gospodin Vidošević jer imaju istu ideju kako sebi priskrbiti imovinu. Nije slučajno da ga je odmah podržao gospodin Vidošević. Oni nemaju Hrvatsku na srcu, jedina ideja u koju vjeruju je materija. Čovjek koji je autor zakona u Saboru o nezastarijevanju kriminala iz pretvorbe i privatizacije. To je za Monte Carlo velika imovina. Zatim navodi: Nemam riječi. Čovjek koji etiketira drugoga, govori najviše o sebi; Gospodin Josipović služi se najnižim stvarima, ali meni ga je žao. Gospodine Josipoviću, Vaša Hrvatska je licemjerna, elitistička, nepoštena, koja se ne bori za pravdu.*

Iako u prijašnjem sučeljavanju suzdržan, i Josipović odgovara *ad hominem* pogreškama: *Hrvatski građani biraju između Europe i valjanja u blatu. Tvrdim to na temelju kampanje koju vodi Milan Bandić, način kako je vođena kampanja iz stožera moga protivnik, ovog trena moga suparnika je odudarao od svih načela, pa čak i ljudskih prava, to je bila povreda osobnosti, povreda najelementarnijih načela privatnosti. A osim toga i vrlo oštih insinuacija kojima se insinuira i kriminal, i evo i silovanja i razne druge stvari koje su nedostojna čovjeka; Kao i puno stvari što izlazi iz Vašeg stožera, to nije točno; Ja bih volio da gospodin Bandić ne laže u emisiji. Svaki dan iznosi laži o mojoj obitelji i mojoj imovini. Ovo je tipični primjer kampanje koju vodi gospodin Bandić, kampanja zasnovana na lažima, insinuacijama i na prljavostima; Vi ste krivi jer ste kao nesposobni gradonačelnik dopustili da novci propadnu. Da ste imalo znali svoj posao, ti novci ne bi propali; za razliku od tih dvjesto,*

*tristo kaznenih prijava Uskoka protiv Vas, vidite protiv mene nema niti jedna; Gospodin Bandić govori o nečemu što ne razumije, a to su ozbiljne pravne stvari. Prema tome gospodin Bandić bi radio besmislene stvari i sramotio bi Hrvatsku lošim radom na tužbi. Gospodin Bandić priča besmislene stvari, ne zna ništa o pravu. Opasno je kad bi čovjek ovakvog stava vodio državu.*

Da su oba kandidata usredotočena isključivo na narušavanje *etos*a protukandidata pokazuju i završna obraćanja publici u kojima se niti jedan kandidat ne može koncentrirati na svoje ciljeve, nego navode: *Pozivam sve građane Republike Hrvatske, sve hrvatske ljude, sve državljane Republike Hrvatske da na dan velike odluke gdje odlučujemo o budućnosti Hrvatske izađu na izbore i kažu odlučno ne crvenoj Hrvatskoj Ive Josipovića koja dijeli Hrvatsku na crvene i crne (Bandić) i pozivam građane da izađu na izbore jer je doista važno jer po zadnji put Hrvatska ima priliku izabrati između europske Hrvatske, Hrvatske koja ima europske vrijednosti i Hrvatske koja nije kaljuža koju nudi moj protukandidat. To je Hrvatska ljudskih prava i sloboda (Josipović).*

Važno je napomenuti da u trenucima kada ne misli na Bandića, Josipović ponovno daje velik broj konkretnih primjera kako poboljšati stanje u zemlji. Kao primjer možemo navesti tvrdnje: *Treba povećati proizvodnju, zaposliti nove ljude, treba oko sebe okupiti tim ljudi najstručnijih i najkompetentnijih, treba promijeniti fiskalnu i monetarnu politiku, treba osigurati sigurnost kune, ojačati mogućnost izvoza, povećati proizvodnju i izvoz, treba objaviti listu branitelja.*

Imajući na umu tri načina uvjeravanja koja razlikuje Aristotel (1991) *etos*, *patos* i *logos*, očito je kako je u ovom sučeljavanju najvažnije bilo uvjeravanje *etos*om što zapravo i odgovara političkom diskursu. Za Bandića je također karakteristično i uvjeravanje *patos*om, odnosno djelovanje na emocije ukazujući na težak život hrvatskih ljudi, a što će on svojim predsjedničkim mandatom popraviti. U svakom slučaju, obojica kandidata premalo su se oslanjala na uvjeravanje *logos*om.

Karakteristike političke argumentacije, prema Zarefskom (2008): nedostatak vremenskog ograničenja, nedostatak jasnog završetka, heterogena publika i pretpostavka da je dostupna svima, govornicima stvaraju konstantan izazov. Te su karakteristike u ovom sučeljavanju zanemarene budući da su kandidati usredotočeni isključivo jedan na drugog, ali su ipak prisutne. Pitanje podjele Hrvatske na crvene i crne bit će zasigurno tema još mnogo godina. činjenica da politička argumentacija nije završena jednim govorom, njezina konstantna priroda, tjera ih na stalno balansiranje teme i reme, poznatog i novog.

Od strateškog manevriranja koje navodi Zarefsky (2008) već smo potvrdili da se oba govornika prilagođavaju publici, dok o oblikovanju argumenata ne možemo govoriti budući da argumenti nisu korišteni u argumentaciji. Prisutan je i poziv na *nepovratni trenutak* kao obilježje strateškog manevriranja u oba sučeljavanja.

U konačnici, iz navedene analize sučeljavanja mogu se pronaći sličnosti i različitosti kandidata i samih sučeljavanja. Kada govorimo o vrstama tvrdnji i argumentaciji, dali bismo našim političarima srednju ocjenu. Najčešća vrsta tvrdnji jesu političke tvrdnje. To je bilo i za očekivati budući da se u političkim se govorima, kako tvrde Fahnestock i Secor (2004) osobito mogu očekivati političke tvrdnje jer govornik može pomoću njih osvijestiti publiku na postojanje problema te da je baš to rješenje koje govornik nudi najbolje u danom trenutku. Pritom je nužno napomenuti da ne govorimo o potpunim političkim tvrdnjama koje započinju preliminarnom argumentacijom, imaju konkretan prijedlog i završavaju argumentima, nego govorimo samo u iznošenju prijedloga. Najkonkretnije prijedloge i najveći broj daje Josipović. Slijedi ga Kosor, zatim Mesić pa Bandić. Od ostalih tvrdnji mogli bismo izdvojiti činjenične i vrijednosne. U argumentaciji tvrdnji pokazalo se da Kosor najbolje argumentira, koristeći primjere, činjenice, dokumente, citate, statistiku i brojke. Slijede ju Josipović i Mesić, dok Bandić gotovo i ne koristi argumente.

Osvrnimo se malo na *etos* govornika. Podsjetimo, Fahnestock i Secor (2004) kažu da se ekstrinzičan *etos* odnosi na ono što publika unaprijed zna i vjeruje o govorniku. Intrinzični *etos*, dojam koji govornik ostavi o sebi nakon govora, može pojačati ili oslabiti govornikov ekstrinzični *etos*, jer će nas slaba izvedba navesti da ponovno procijenimo govornikovu reputaciju (Fahnestock i Secor, 2004). U namjeri da ostave dobar dojam, svi retoričari paze da ne izostave ni jednu od tri kvaliteta za koje Aristotel (1987/1991) smatra da svaki dobar govornik mora pokazati, a to su zdrav razum, dobar moralni karakter i dobru volju. Očito je da analizirani govornici razumiju važnost *etosa*, jer ni jedan element nije izostavljen ni kod jednoga. U političkom diskursu jedna od najmoćnijih kombinacija je udruživanje *etosa* i *patosa*, a *patos* označava raspoloženje u koje se dovodi publika. Stoga ne čudi što su *ad hominem* i *ad misericordiam* među najčešćim argumentacijskim pogreškama. Upotrebom *ad hominema* govornici pokušavaju diskreditirati suprotnu stranu i poljuljati im *etos* kako bi pridobili publiku za sebe i učvrstili svoj *etos*, pa tako i svoju moć. *Ad misericordiam* govornici utječu na emocije publike koja stječe dojam da sluša svoje vlastite interese i uvjerenja, a rezultati ovog istraživanja pokazuju da se analizirani političari služe udruživanjem *etosa* i *patosa*. Posebna značajka ovih sučeljavanja je da političari više rade na narušavanju *etosa* protukandidata, nego na izgradnji vlastitoga. To je posebno vidljivo kod

Bandića, a u manjoj mjeri i kod Mesića. *Ad hominem* argumenti brojniji su kod muških nego kod ženskih političara analiziranih u radu, dok Kosor puno više nego drugi kandidati koristi *ad misericordiam*. Po učestalosti *ad misericordiam* slijedi ju Bandić. Od ostalih, česte su pogreške *ad populum* (kod Kosor i Mesić više nego kod Bandić i Josipović), pogreške u uzročno-posljedičnim vezama, *post hoc ergo propter hoc*, *red herring*, *petitio principii*, *ad baculum* te *ad verecundiam*, *generalizacije*.

Kako smo naveli prema Zarefskom (2008) karakteristike političke argumentacije: nedostatak vremenskog ograničenja, nedostatak jasnog završetka, heterogenu publiku i pretpostavku da je takva argumentacija dostupna svima, tako sve te karakteristike pronalazimo analiziranim sučeljavanjima. Teme o kojima se govori: gospodarstvo, zdravstvo, obrazovanje, pomoć socijalno ugroženima, uvijek su aktualne teme u političkom životu, pa iako je govornik možda vremenski ograničen u jednom trenutku, te su teme zapravo uvijek otvorene za raspravu i time završetak nikada nije potpuno jasan, odnosno siguran, čak i kada se možda čini da je rasprava završena. Heterogena publika i pretpostavka da je govor dostupan svima ograničavaju govornike na generalizacije, topose, *ad populum*, sve ono što smo vidjeli da pronalazimo u ovdje analiziranim sučeljavanjima. Naravno, ako se govornici žele svidjeti što široj publici, a ovi to žele.

Uzimajući u obzir sve ovdje analizirane govore, od tipova strateškog manevriranja (Zarefsky, 2008): promjena teme, modificiranje relevantne publike, privlačnost liberalnim i konzervativnim očekivanjima, preoblikovanje argumenta, poziv na *the locus of the irreparable*, pronađeni su svi.

## 9. Zaključak

Prema Fahnestock i Secor (2004) u političkim se govorima mogu očekivati političke tvrdnje jer govornik može pomoću njih osvijestiti publiku na postojanje problema te da je baš to rješenje koje govornik nudi najbolje u danom trenutku. To se pokazalo i u ovom istraživanju u kojem političari u najvećem broju iznose upravo političke tvrdnje. Pritom je nužno napomenuti da ne govorimo o potpunim političkim tvrdnjama koje započinju preliminarnom argumentacijom, imaju konkretan prijedlog i završavaju argumentima, nego govorimo samo o iznošenju prijedloga.

Što se tiče argumentacije tvrdnji, Jadranka Kosor dobro argumentira svoje tvrdnje pozivanjem na činjenice, iznošenjem podataka, toposima, citatima, statistikom i brojkama. Kosor ide prema tome da izazove osjećaj sažaljenja s obzirom na to da je kod nje češća

argumentacijska pogreška *ad misericordiam*. Vješto povezuje *etos* i *patos* što je prema Fahnestock i Secor (2004) jedna od najmoćnijih kombinacija, osobito u političkom diskursu. Treba spomenuti da je Kosoričina retorika više obrambenog karaktera, koncentrirana na njezina postignuća. Sve karakteristike političkog diskursa i skoro svi tipovi strateškog manevriranja pronađeni su u njezinim govorima.

Stjepan Mesić svoje tvrdnje argumentira činjenicama, iznošenjem podataka i brojkama. Mesić je, za razliku od Kosor, lišen emocija, traži više racionalne razloge. Njegov je pristup više agresivnog karaktera, zbog čega kod njega nailazimo na brojne *ad hominem*. Jednako kao i kod Kosor, i Mesić je svjestan važnosti *etosa* kojeg vješto povezuje s *patosom*. Sve karakteristike političkog diskursa i skoro svi tipovi strateškog manevriranja pronađeni su u Mesićevim govorima.

Milan Bandić uglavnom ne argumentira svoje tvrdnje, a u rijetkim slučajevima kada to čini, koristi činjenice, primjere i statističke podatke. Njegova je retorika usmjerena isključivo na izgradnju *etosa*, ali još više na narušavanje *etosa* svog protukandidata. Njegova agresivna retorika rezultirala je iznimno velikim brojem *ad hominem*. Istovremeno, jednako kao i kod Kosor, ide prema tome da izazove osjećaj sažaljenja i pokušava djelovati na emocije s obzirom na to da je kod njega česta argumentacijska pogreška *ad misericordiam*. Od tipova strateškog manevriranja možemo pronaći jedino poziv na nepovratni trenutak.

Odlika argumentacije Ive Josipovića jest velik broj konkretnih prijedloga. Ivo Josipović se može pohvaliti da u argumentaciji koristi činjenice, primjere, statistiku i podatke. Od analiziranih kandidata posebno je kod Josipovića izražen njegov zdrav razum kao strategija izgradnje *etosa*. I Mesić se koristi jednom od najmoćnijih kombinacija u izgradnji *etosa*, povezivanjem *etosa* i *patosa*. Sve karakteristike političkog diskursa i svi tipovi strateškog manevriranja pronađeni su u Josipovićevim govorima.

Kao jednu od karakteristika retorike političkog diskursa spomenuli smo heterogenu publiku koja za sobom povlači generalizacije kao pogreške u argumentaciji (Zarefsky 2008). Pretpostavka da će biti pronađene i u ovom radu se pokazala točnom, ali kako su pronađena samo dva primjera, ne možemo sa sigurnošću tvrditi da se ne radi o slučajnosti.

Osim generalizacija, prema analizi pogrešaka u Hrvatskom saboru (2011), Kišiček i Stanković navode kao najčešće *ad populum*, *ad hominem*. Pronađene su navedene pogreške i u ovom radu, pri čemu su najbrojnije pogreške *ad hominem*. To ne iznenađuje ako uzmemo u obzir diskreditiranja kandidata usmjerena na *etos* protukandidata. Po učestalosti pogrešaka slijede *ad misericordiam*. Kišiček i Stanković (2011) navode još i zanemarivanje alternative,

uvođenje nove teme, *ad misericordiam, non sequitur i ad baculum*. U radu su pronađene sve navedene osim zanemarivanja alternative i *non sequitur*.

Pretpostavka temeljena na istraživanju Kišiček (2008) kod usporedbe ženske i muške retorike u politici da ćemo kod muškaraca češće naići na upotrebu *ad hominem*, a kod žena na upotrebu *ad misericordiam* pokazala se u potpunosti opravdanom. Istovremeno ne možemo govoriti da su se žene kod korištenja argumenta autoriteta češće pozivale na stručnjake ili više instance, a muškarci posredno ili neposredno sebe navodili kao autoritet. Bez obzira na rezultate, treba uzeti u obzir da je ovo možda premali uzorak da bi se sa sigurnošću mogla uspoređivati muška i ženska retorika.

Zaključno možemo reći da je osnovno obilježje ovih sučeljavanja da su se kandidati usredotočili na dojam koji žele ostaviti o sebi četiri dana prije izbora, a ne na argumentaciju pojedinih tvrdnji.

U nečemu slični, u mnogočemu različiti, zasigurno bi se svi analizirani političari složili oko jednog: *Zajedničko je svim političarima da žele pridobiti podršku birača i ostati na vlasti* (Granić 2007:28) i pri tome se koriste svim retoričkim sredstvima koja su im na raspolaganju.

## Referencije

1. Aristotel (1991). *On rhetoric: a theory of civic discourse*. New York, Oxford: Oxford University Press.
2. Aristotel (1970). *Organon*. Beograd: Kultura.
3. Aristotel (1987). *Retorika 1/2/3*. Beograd: Nezavisna izdanja 40.
4. Aristotel (1989). *Retorika*. Zagreb: Naprijed.
5. Beker, Miroslav (1997). *Kratka povijest antičke retorike*. Zagreb: ArTresor Naklada.
6. Correia, V. (2012). *The Ethics of Argumentation in Informal Logic*, Vol. 32. No. 2, pp. 222-241.
7. Fahnestock, J.; Secor, M. (2004). *A rhetoric of Argument*. Boston: McGraw Hill.
8. Granić, J. (ur.), (2007). *Jezik i identitet. Zbornik*. Zagreb – Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku – HDPL.
9. Groarke, L., Tindale, Ch. (2013). *Good Reasoning Matters! A Constructive Approach to Critical Thinking*. 5th Ed. Ontario: Oxford University Press.
10. Jorgensen, C. (1998). *Public Debate – An Act of Hostility?* in *Argumentation*. 12: 431-443.
11. Kienpointner, M.; Kindt, W. (1997). *On the problem of bias in political argumentation: An investigation into discussions about political asylum in Germany and Austria* in *Journal of Pragmatics*. 27: 555-585.
12. Kišiček, G.; Stanković, D. (2011). Analysis of Fallacies in Croatian Parliamentary Debate // *Proceedings of the 7th Conference of the International Society for the Study of Argumentation* / Eemeren, Frans H. van ; Garssen, Bart ; Godden, David ; Mitchell, Gordon (ur.). Amsterdam : Rozenberg / Sic Sat, 939-949. (izvorni znanstveni rad)
13. Kišiček, G. (2008). *Usporedba ženske i muške retorike u politici u Govor*. 25 (2008), 2; 189-202. (prethodno priopćenje)
14. Kišiček, G. (2013). *The Rhetoric of War – Former Yugoslavia Example* in *Journal of Arts and Humanities (JAH)*. Vol. 2, No. 8, pp. 75-84.
15. Meyer, M.; Carrilho, M.M.; Timmermans, B. (2008). *Povijest retorike od Grka do naših dana*. Zagreb: Disput.
16. Mizrahi, M. (2010). *Take My Advice—I Am Not Following It: Ad Hominem Arguments as Legitimate Rebuttals to Appeals to Authority* in *Informal Logic*. Vol.

- 30, No. 4, pp. 435-456. New York: Hunter College CUNY, Department of Philosophy.
17. Perelman, Ch.; Olbrechts-Tyteca, L. (1958). *Rasprava o argumentaciji*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
  18. Perelman, Ch. (1982). *The Realm of Rhetoric*. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press.
  19. Petrović, G. (1989). *Logika*. Zagreb: Školska knjiga.
  20. Reike, R., Sillars, M. (2000). *Argumentation and Critical Decision Making* (5<sup>th</sup> Ed), New York: Longman.
  21. Škarić, Ivo (2003). *Temeljni suvremenog govorništva*. Zagreb: Školska knjiga.
  22. Škarić, Ivo (2011). *Argumentacija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
  23. Tindale, Ch. W. (1999). *Act of arguing: a rhetorical model of argument*. New York: State University of New York Press.
  24. Tindale, C. (2007). *Fallacies and Argument Appraisal (Critical reasoning and argumentation)*. Cambridge/New York: Cambridge University Press.
  25. Toulmin, S.E (2008). *The Uses of Argument*. Cambridge: Cambridge University Press.
  26. Van Dijk, T. (2006). *Ideologija: multidisciplinarn pristup*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
  27. Walton, D. (2007). *Media Argumentation: Dialectics, Persuasion and Rhetoric*. New York: Cambridge University Press.
  28. Zarefsky, D. (2008). *Strategic Maneuvering in Political Argumentation in Argumentation*. 22: 317-330.
  29. Žmavc, J. (2011). *The Ethos of Classical Rhetoric: From Epieikeia to Auctoritas Proceedings of the 7th Conference of the International Society for the Study of Argumentation / Eemeren, Frans H. van; Garssen, Bart; Godden, David; Mitchell, Gordon (ur.). Amsterdam: Rozenberg / Sic Sat, 939-949.*

### **Internetski izvori**

- <http://www.sabor.hr/Default.aspx?sec=4766> (15.11.2013.)
- <http://www.predsjednik.hr/Default.aspx?sec=679> (15.11.2013.)
- <http://www.predsjednik.hr/Zivotopis> (15.11.2013.)
- <http://www.zagreb.hr/default.aspx?id=804> (15.11.2013.)
- [http://www.izbori.hr/izbori/dip\\_ws.nsf/public/index?open&id=783A&](http://www.izbori.hr/izbori/dip_ws.nsf/public/index?open&id=783A&) (15.11.2013.)



<http://hercegovina.info/video/tv/video-hrt-suceljavanje-predsjednickih-kandidata-josipovica-i-bandica> (02.12.2013.)

[http://www.dailymotion.com/video/xbslwk\\_burno-radijsko-suceljavanje-josipov\\_news](http://www.dailymotion.com/video/xbslwk_burno-radijsko-suceljavanje-josipov_news)  
(02.12.2013.)

[http://www.dailymotion.com/video/xbsmho\\_burno-radijsko-suceljavanje-josipov\\_news](http://www.dailymotion.com/video/xbsmho_burno-radijsko-suceljavanje-josipov_news)  
(02.12.2013.)

[http://www.dailymotion.com/video/xbsotl\\_burno-radijsko-suceljavanje-josipov\\_news](http://www.dailymotion.com/video/xbsotl_burno-radijsko-suceljavanje-josipov_news)  
(02.12.2013.)

[http://www.dailymotion.com/video/xbsp6q\\_burno-radijsko-suceljavanje-josipov\\_news](http://www.dailymotion.com/video/xbsp6q_burno-radijsko-suceljavanje-josipov_news)  
(02.12.2013.)

[http://www.dailymotion.com/video/xbsq4s\\_burno-radijsko-suceljavanje-josipov\\_news](http://www.dailymotion.com/video/xbsq4s_burno-radijsko-suceljavanje-josipov_news)  
(02.12.2013.)